

YHTEISTÄ TEKEMISTÄ, OMIA ONNISTUMISIA

Yksintulleiden pakolaisnuorten kokemuksia Youth as Refugees -videoprojektista

Suvi Autiosaari

Opinnäytetyö
Marraskuu 2010
Sosiaalialan koulutusohjelma
Palveluohjaus ja sosiaalityö
Tampereen ammattikorkeakoulu

TIIVISTELMÄ

Tampereen ammattikorkeakoulu
Sosiaalialan koulutusohjelma
Palveluohjaus ja sosiaalityö

AUTIOSAARI, SUVI:

Yhteistä tekemistä, omia onnistumisia -

Yksintulleiden pakolaisnuorten kokemuksia Youth as Refugees -videoprojektista

Opinnäytetyö, 57 s.

Marraskuu 2010

Opinnäytetyön tavoitteena oli tuoda näkyville nuorten ilman huoltajaa tulleiden turvapaikanhakijoiden ja pakolaisten kokemuksia Youth as Refugees -videoprojektista. Tehtävänä oli tutkia ja selvittää, mikä sai videoprojektiin osallistuneet nuoret alun perin aloittamaan ja jatkamaan projektissa. Lisäksi pyrkimys oli nostaa esille videoprojektin aikana esiintyneet solmukohdat sekä nuorten tuntemukset projektin loppuessa heidän kohdallaan.

Tutkielmani oli luonteeltaan laadullinen, ja sen tutkimuksellisenä viitekehyksenä toimi tarinallisuus. Aineistonkeruumenetelmänä käytin syvähaastatteluja. Haastateltavani olivat kaksi Härmälän ryhmä- ja perheryhmäkodissa videoprojektiin keväällä ja kesällä 2010 osallistunutta nuorta. Aineiston analyysissä sovelsin aineistolähteistä sisällönanalyysia ja tarinallisuuden keinoja avata nuorten kertomuksia.

Tutkimustuloksista kävi ilmi, että syinä nuorten videoprojektiin tarttumiseen olivat tarve mielekkääseen tekemiseen sekä yhdessä toimimiseen muiden asumisyhteisön nuorten kanssa. Nuorten videoiden tekemisestä syntyneet onnistumisen kokemukset nousivat tärkeimmiksi syiksi videoprojektissa jatkamiseen alun jälkeen. Tärkeimmiksi solmukohdiksi videoprojektin aikana muodostuivat nuorten henkilökohtaisen elämän solmukohdat. Videoprojektin loppuessa molemmat nuoret kokivat videoiden teon harrastukseksi ja toivoivat pääsevänsä jatkamaan projektissa muun muassa uuden oppimiseen sekä itseilmaisun helpottumiseen vuoksi.

Johtopäätöksenä voidaan todeta, että vaikka nuoret saivat videoprojektista onnistumisen kokemuksia, vaikuttavat projektin sujuvuuteen eniten heidän henkilökohtaisen elämänsä solmukohdat. Tämä tulee huomioida tämänkaltaisia projekteja ohjatessa. Voidaan kuitenkin todeta, että nuorten kokemusten perusteella Youth as Refugees -videoprojektin tavoitteet nuorten oman äänen kuuluville tulemisesta sekä heidän yhteisönsä tukemisesta toteutuivat.

ABSTRACT

Tampere University of Applied Sciences
Degree Programme in Social Services
Case Management and Social Work

AUTIOSAARI, SUVI:

Common activities, personal experiences of succeeding -
Experiences of Unaccompanied Asylum Seeker Youngsters about the "Youth
as Refugees" video project

Bachelor's Thesis, 57 p.
November 2010

The aim of the study was to bring up the experiences of unaccompanied asylum seekers and refugees about the "Youth as Refugees" video project. The task was to investigate what made the youngsters participating in the video project originally begin and continue in the project. The turning-points during the video project and the youngsters' feelings at the end of the project were also dealt with in the study.

The study was a qualitative research with a narrative context. Data were gathered in in-depth interviews. The interviewees were two youngsters from the Härmälä Group and Family Group Home participating in the video project during the spring and summer of 2010. Data based content analysis and narrative analyzing methods were used for analyzing the data.

Results indicate that the reasons for the youngsters to begin the project were their craving for meaningful activity and the possibility of working together with other youngsters in their community. The feelings of self-worthiness aroused by the making of films were the main reason for continuing in the project after the beginning. The most important turning-points during the video project were the great changes the youngsters experienced in their personal lives. At the end of the project the youngsters felt that making videos had become their hobby and wished to continue in the project for its benefits for self-expression and for learning something new.

As a conclusion, it seems that even though the youngsters experienced a feeling of succeeding in the project, the turning-points in their personal lives had the biggest impact on their participation. This craving for special guidance has to be taken into account in the organizing of such projects. However, it can be stated that based on the youngsters' experiences, the "Youth as Refugees" video project reached their aim for making the youngsters' voice heard and for supporting their community.

Keywords: unaccompanied asylum seeker, integration, community arts, narrative method

SISÄLTÖ

1. JOHDANTO	6
2. METODOLOGIA	9
2.1. Tutkimustehtävä ja tutkimuskysymykset.....	11
2.2. Tiedonhankinta ja aineisto.....	11
2.3. Analyysitapa	13
3. TARINALLISUUDESTA YHTEISÖTAITEESEEN: NUORTEN KOKEMUKSIA AVAAVIA TEORIAN KÄSITTEITÄ	15
4. VIDEOPROJEKTIN ALKU: PROJEKTIIN TARTTUMINEN JA SIINÄ JATKAMINEN	20
4.1. Haastattelujen taustaa.....	20
4.2. Ensimmäinen tarinallinen yhteneväisyyskohta: Videoprojektista mielekkästä ajanvietettä laitospelämän arkeen	21
4.3. Toinen tarinallinen yhteneväisyyskohta: Yhteisöön liittyminen videoprojektin kautta	23
5. HENKILÖKOHTAISEN ELÄMÄN SUURET MUUTOKSET HEIJASTUVAT OSALLISTUMISEEN	27
5.1. Jamalin omaisen kuolema.....	30
5.2. Pakolais- ja turvapaikanhakijanuorten erityisproblematiikkaa kehityopsykologian ja kotoutumisprosessin valossa.....	32
6. VIDEOPROJEKTIN LOPPUMINEN: NUORTEN REFLEKTOINTIA TOIMINNASTAAN SEKÄ PROJEKTIN NOSTATTAMIEN TUNNELMIEN JA TULEVAISUUDEN SUUNNITELMIEN KUVAUSTA	36
6.1. Ensimmäinen yhteneväisyyskohta: Videoprojektista tullut harrastus molemmille, molemmat myös haluavat jatkaa videotyöskentelyä tulevaisuudessa, omalla tavallaan.....	36
6.2. Eroavaisuuksia tulevaisuuden visioissa.....	38
6.3. Nuorten reflektointia videoprojektiin osallistumisesta	39
7. JOHTOPÄÄTÖKSIÄ	45

8. OMA ARVIO JA KRITIIKKI.....	50
9. LÄHTEET.....	54
10. LIITTEET.....	56
LIITE 1. Suostumuslomake haastatteluun osallistumisesta.....	56
LIITE 2. Haastattelurunko.....	57

1. JOHDANTO

Aiheena turvapaikanhakijat ja pakolaiset on ollut viime aikoina mediassa varsin näkyvällä paikalla. Romanikerjäläisten turvapaikkahakemukset, vastaanottokeskuksien perustaminen ja lakkauttaminen, alaikäisten turvapaikanhakijoiden iänmääritysprosessit sekä politiikasta nouseva, niin kutsuttu maahanmuuttokriittisyys, ovat puhuttaneet ihmisiä viime vuosina. Turvapaikanhaku ja pakolaisuus on nimetty uudelleen mediassa ”humanitääriseksi maahanmuutoksi”, ja nähdään työperäiseen maahanmuuttoon verrattuna kuormittavana tekijänä suomalaisessa hyvinvointiyhteiskunnassa. Lisäksi uutisointi oleskelulupahakemusten määrän suuresta kasvusta ja turvapaikanhakijoiden tulvimisesta Suomeen ovat osaltaan kiihdyttäneet maahanmuuttokriittistä keskustelua.

Tästä esimerkkinä voidaan ottaa uutisointi ilman huoltajaa tulleiden turvapaikanhakijoiden määrän kasvusta viime vuosina. Vuonna 2008 alaikäisten yksin tulleiden turvapaikanhakijoiden hakemuksia vastaanotettiin Maahanmuuttovirastossa 706 kappaletta, mikä oli seitsenkertainen määrä vuoteen 2007 verrattuna. Vuonna 2009 hakemuksia oli syyskuuhun 2009 mennessä tullut 448, joka oli myös yhä noin viisinkertainen määrä vuoteen 2007 verrattuna. (Parsons, 2010; 33, 79.) Tällaisen uutisoinnin valossa hakemusten määrä vaikuttaakin yhtäkkisen runsaalta, mutta kahden vuoden kasvun perusteella ei vielä mielestäni voi puhua turvapaikanhakijanuorten tulvimisesta Suomeen, kuten mediassa on annettu ymmärtää. Yksintulleiden alaikäisten hakemuksia vastaanotettiin nimittäin vuoden 2010 elokuuhun mennessä enää 195 kappaletta, mikä on yli puolet vähemmän edelliseen vuoteen verrattuna.

Tämän lisäksi kaikkien turvapaikan perusteella oleskelulupaa hakeneiden kokonaismäärä oli myös laskussa. Verrattuna edellisvuoteen, tämän vuoden tammikuuhun mennessä oli Maahanmuuttovirastossa vastaanotettu noin 31 prosenttia vähemmän hakemuksia, ja kokonaismäärä jäänee myös alle 4000 hakijan. (Maahanmuuttovirasto: Lehdistötiedotteet, 2010.) Verrattuna UNHCR:n rekisteröimään 922 000 turvapaikkahakemukseen tai esimerkiksi Etelä-Afrikan vastaanottamaan 222 000 hakemukseen Suomessa turvapaikkahakemuksia

vastaanotetaan verrattain vähän. (Hölttä, & Kamaja, 2010, AL B18.) Tässä valossa väitökset turvapaikanhakijoiden lukumäärän räjähdysmäisestä kasvusta ja Suomeen tulvimisesta tuntuvatkin liioittelulta.

Poliittisen ilmapiirin viilentymisellä maahanmuuttoa ja erityisesti turvapaikanhakua kohtaan on myös vaikutuksensa arkeen. Tasapuolisen kohtelun, suvaitsevaisuuden ja monikulttuurisuuden puolestapuhujat ovat jääneet vaille suunvuoroa entistä räikeämpien maahanmuuttovastaisten mielenilmausten edessä. Jopa syrjivää ja epäasiallista kohtelua sekä kunnianloukkauksen tuntomerkit täyttäviä mielipidekirjoituksia turvapaikanhakijoista puolustellaan maahanmuuttokriittisellä näkökulmalla. Itse turvapaikanhakijat niin kuin muutkin maahanmuuttajat taas on jätetty lähes täysin maahanmuuttokeskustelun ulkopuolelle.

Erityisen raskasta asenteiden kylmeneminen on ilman huoltajaa Suomeen tulleille alaikäisille turvapaikanhakijoille, sillä he ovat jo taustansa perusteella hyvin haavoittuvassa asemassa. Turvapaikka- ja ulkomaalaislainsäädännön läpi paistava halu rajoittaa hakijamääriä ja kontrolloida maahanmuuttoa näkyy jatkuvasti heidän arjessaan esimerkiksi iänmääritysprosesseina sekä laitoksista toiseen siirtelyinä vastaanottokeskusten joutuessa lakkauttamaan alaikäisille suunnattuja ryhmäkotejaan. (Parsons, 2010, 77.) Pitkitettyjen turvapaikkaprosessien taustalla näkyy myös suomalaisten viranomaisten epäluuloinen asenne turvapaikanhakijoita kohtaan sekä usein perusteeton epäily heidän elämäntarinoidensa paikkansapitävyydestä (Youth as Refugees -yhteisötaideprojekti, 2010).

Youth as Refugees -yhteisötaideprojekti heittää ilmoille kysymyksen nuorten turvapaikanhakijoiden ja pakolaisten oikeuksista esimerkiksi saada koulutusta ja kuulua suomalaiseen yhteiskuntaan suhteessa muihin nuoriin. Osa videoprojektiin osallistuneista pakolais- ja turvapaikanhakijanuorista on joutunut lähtemään kotimaastaan maan sisäisten konfliktien tai ns. terrorismin vastaisen sodan vuoksi, ja joutuvat odottamaan järjenvastaisen pitkään Suomen viranomaisten oleskelulupapäätöksiä. Nuorten elämässään vanhemmat ovat vaihtuneet vastaanottoyksiköiden henkilökuntaan, sisarukset muihin keskusten asukkaisiin ja oman maan hallinto suomalaisen poliisiin ja

maahanmuuttoviraston kuulusteluihin. (Youth as Refugees -yhteisötaideprojekti, 2010.)

Suomen alaikäisiin kohdistuvan turvapaikkalainsäädännön olisi kansainvälisen Lapsen oikeuksien yleissopimuksen velvoittamana huomioitava ensisijaisesti lapsen edun toteutuminen turvapaikkaa koskevissa päätöksissä. Kuitenkin alaikäisiä kohdellaan päätöksissä pääasiassa ensisijaisesti turvapaikanhakijoina yhdessä aikuisten turvapaikanhakijoiden kanssa ja vasta toiseksi lapsina. Kaikissa vastaanottokeskuksissa ei myöskään ole esimerkiksi lainkaan mahdollista koulunkäyntiin. (Parsons, 2010, 37, 77.) Videoprojektin kysymys turvapaikanhakijanuorten tasavertaisuudesta suomalaisessa yhteiskunnassa onkin varsin aiheellinen. Minkälaisia asenteita lapsen edun valvomatta jättäminen yhteiskunnassamme edustaa?

Huoli alaikäisten turvapaikanhakijoiden asemasta yhteiskunnassa sekä maahanmuuttajakriittisessä ilmapiirissä kasvamisesta olivat myös oman opinnäytetyöni aihevalinnan taustalla. Youth as Refugees -projektiin tutustuminen herätti kiinnostukseni lähteä tutkimaan aihetta tarkemmin. Erityisesti projektin idea käyttää median keinoja negatiivisesti leimautuneiden turvapaikanhakijoiden positiivisen imagon nostamiseen oli mielestäni raikas ja tervetullut. Mutta mitä merkityksiä siihen osallistumisella oli nuorille itselleen?

2. METODOLOGIA

Aihe opinnäytetyöhöni kumpusi kolmannen opiskeluvuoteni työharjoittelustani keväältä 2010 Härmälän ryhmä- ja perheryhmäkodissa (RPRK). Ryhmäkoti on ensivaiheen vastaanottoyksikkö alaikäisille yksin tulleille turvapaikanhakijoille, ja perheryhmäkoti vastaavanlainen asumisyksikkö oleskeluluvan saaneille yksin tulleille alaikäisille turvapaikanhakijoille (Parsons, 2010, 36–38). Harjoitteluni kesti kokonaisuudessaan 14 viikkoa, joten pääsin läheisesti tutustumaan asumisyksikön että siellä asuvien nuorten arkeen.

Harjoittelupaikassani sekä Lammin vastaanottokeskuksessa toimi kevään ja kesän 2010 aikana Tampereen ammattikorkeakoulun kolmen kuvataideopiskelijan järjestämä ”Youth as Refugees - Nuoruus pakolaisena” -videoprojekti, johon pääsin tutustumaan harjoitteluni ohessa. Härmälän RPRK:n nuorista projektiin osallistui aktiivisesti kolme poikaa. Harjoitteluni puitteissa pääsin sekä seuraamaan nuorten toimimista projektissa että itse osallistumaan nuorten avustamiseen ja ohjaamiseen videoiden kuvaamisessa.

Youth as Refugees -projekti laitettiin alulle marraskuussa 2009, ja sen ideoija ja koordinoija on Tampereen ammattikorkeakoulun kuvataiteen koulutusohjelman opettaja Pekka Niskanen. Tammikuusta 2010 eteenpäin siinä ovat olleet mukana kolmannen vuoden kuvataideopiskelijat Anna Knappe, Timo Piikkilä ja Jaana Ristola. Yhteisötaideprojektin pohjalta on tuotettu Youth as Refugees -nimellä Internet -sivusto, jolle kerätään pakolais- ja turvapaikanhakijanuorten itse tai yhdessä projektin vetäjien kanssa kuvaamia videoita. Sivuston lisäksi videoprojektista tuotetaan näyttelyitä, joista ensimmäinen oli esitteillä 07.05-20.6.2010 Työväenmuseo Werstaalla osana Tampereen ammattikorkeakoulun kuvataiteen koulutusohjelman ”Promoting Changes” -yhteisötaidetapahtumaa. (Piikkilä, 2010.)

Videoprojektista tuotettu Internet -sivusto avattiin syyskuussa 2010, ja sinne on päivitetty syksyn aikana kevään ja kesän aikana kuvattuja videoita. Tällä hetkellä videoprojektissa on videoiden osalta kuvastauko, tosin jotkut nuoret ovat omaehtoisesti jatkaneet kuvaamista. Videoiden teko ja päivitys jatkuu

kuitenkin keväällä, ja kokonaisuudessaan Youth as Refugees -projektin on tarkoitus jatkua kesään 2011 asti. (Piikkilä, 2010.)

Videoprojektiin osallistuneet nuoret ovat pakolaisia ja turvapaikanhakijoita pääosin Afganistanista, Somaliasta ja Kongosta. Suurin osa heistä elää yhä tilanteessa, jossa heillä ei ole vielä pysyvää oleskelulupaa eikä mahdollisuutta suomen kielen opiskeluun, koulutukseen, työntekoon tai muihin kotouttamistoimenpiteisiin. Videoprojektin ensisijainen tavoite onkin yhteisötaiteen keinoin tuoda nuoria turvapaikanhakijoita ja pakolaisia näkyvämmäksi suomalaisessa yhteiskunnassa. Sen tavoite on myös nostaa esille nuorten kokemuksia kodittomuudesta vastaanottoyksiköissä sekä yhteiskunnan tuntemattomissa olemisesta. Projektin tarkoitus on myös vahvistaa nuorten identiteettiä sekä lujittaa heidän muodostamaansa yhteisöä. (Youth as Refugees -yhteisötaideprojekti, 2010.)

Videoista koostetun Internet -sivuston tarkoitus on toimia eräänlaisena kanavana, jonka kautta nuoret voivat saada äänensä kuuluville asuinlaitoksensa ulkopuolelle kuvaamiensa videoiden avulla. Sivustolla esillä olevat videot kertovat pääosin nuorten elämästä laitoksessa sekä heidän kotoutumisprosessistaan Suomeen. Videot kuvaavat nuorten todellisuutta heidän omasta näkökulmastaan – heidän arkeaan sekä toiveitaan tulevaisuuteen ja kotimaahan liittyen. Sivustolla saa kommentoida ja seurata videoita vapaasti, ja tarkoitus on myös, että sen kautta esimerkiksi Suomessa eri paikka kunnilla asuvat turvapaikanhakija- ja pakolaisnuoret voivat tutustua ja pitää yhteyttä toisiinsa. Sivuston tarkoitus on kumota ennakkoluuloja ja odotuksia pakolaisia kohtaan videoiden esittäessä nuoret erilaisessa valossa esimerkiksi valtamedian uutisointiin verrattuna (Youth as Refugees -yhteisötaideprojekti, 2010; Piikkilä, 2010).

Projektin vetäjien työtapoihin kuuluivat mahdollisuuksien mukaan viikoittaiset ohjauskäynnit Lammin vastaanottokeskuksessa ja Härmälän RPRK:ssa. Vetäjät jättivät paikkaan videokameran, jotta nuoret voisivat vapaasti kuvata arkeaan heidän poissa ollessaan. Viikoittaisilla käynneillä nuoret näyttivät kuvaamaansa materiaalia ja keskustelivat yhdessä vetäjien kanssa ideoistaan ja toiveistaan, joita pyrittiin toteuttamaan mahdollisuuksien mukaan. Vetäjät osallistuivat myös

videoiden kuvaukseen vierailukerroillaan, ja esimerkiksi Härmälän RPRK:ssa he kuvasivat yhdessä nuorten kanssa Rasismin vastaisen viikon tapahtumia ja muita nuorille tärkeitä aiheita. Myöhemmin nuoret auttoivat myös esimerkiksi editoinnissa sekä videoiden tekstityksissä ja käännöksissä. (Piikkilä, 2010.)

2.1. Tutkimustehtävä ja tutkimuskysymykset

Videoprojektiin tutustuttuani kiinnostuin siitä, minkälainen kokemus Youth as Refugees -projektiin osallistuneille nuorille oli syntynyt yhteisötaideprojektista. Halusin selvittää, mitä merkityksiä videoprojektiin osallistumisella oli pakolaisnuorten elämään ja integroitumiseen paikkakunnalleen ja suomalaiseen yhteiskuntaan. Tulin siihen tulokseen, että nuoria haastatteleamalla ja heidän kokemuksiaan selvittämällä pääsisin lähimmäs näitä merkityksiä.

Lähestyn aineistoani aloittaen seuraavanlaisesta tutkimuskysymyksestä: *Mitä kokemuksia Härmälän ryhmä- ja perheryhmäkodin yksin tulleilla pakolaisnuorilla on Youth as Refugees -videoprojektista?* Tämä on pääkysymykseni, jota seuraavat tukikysymykset palvelevat: *Mikä sai nuoren osallistumaan projektiin? Mikä sai nuoren jatkamaan projektissa? Mitkä olivat tärkeitä, ns. solmukohtia projektin edetessä? Miltä nuoresta tuntui projektin loputtua/loppuessa hänen kohdallaan?*

2.2. Tiedonhankinta ja aineisto

Tutkimustehtävänä kokemukset oli selvästi laadullinen, jolloin myös tiedonhankintaan tarvittiin laadullinen menetelmä. Näin ollen valitsin *tarinallisen* eli *narratiivisen lähestymistavan*, jossa tarkastellaan ihmisten tarinoita kokemusten ja merkitysten välittäjinä nimenomaan laadullisessa mielessä (Hänninen, 2000, 31). Uskoin, että tutkimieni pakolaisnuorten aito, oma näkökulma tulisi parhaiten esille heidän saadessa itse kertoa tarinansa videoprojektin kokemuksista.

Käytin tiedonhankinnassa ja tarinan selvittämisessä keinona syvähaastattelua, johon suunnittelin etukäteen löyhän tukikysymysrungon. Runko pohjautui tutkimuskysymyksiini ja projektin erilaisiin vaiheisiin, sekä tarinallisuuden käyttämiin keinoihin muodostaa haastattelusta kertomus. Itse haastattelutilanteessa pyysin haastateltaviani kertomaan kokemuksiaan videoprojektista mahdollisimman kronologisesti, ikään kuin tarinan muodossa.

Pyrin kuitenkin pitämään kerronnan mahdollisimman vapaana ja luontevana, koska halusin nimenomaan tavoittaa kertojan "aidon tarinan", jossa olisi mahdollisimman vähän tutkijan ohjailua (Hänninen, 2000, 34). Näin ollen annoin kertomusten myös välillä rönsyillä ja hypähdellä eri vaiheisiin ja teemoihin, pyrkien pitämään aiheen kuitenkin videoprojektissa. Haastattelun aikana esitin tarvittaessa avoimia tukikysymyksiä kerronnan helpottamiseksi käyttäen apunani aktiivisen kuuntelun asiakastyön menetelmää. Tukikysymyksillä osoitin reagoineeni kuulemaani ja näin luomaan luottamuksellista tunnelmaa haastattelutilanteeseen. Keskityin myös sanojen lisäksi kuuntelemaan esimerkiksi hiljaisuutta, haastateltavan tunnetilaa sekä äänensävyjä kertomuksen aikana. (Suomen Nuorisoyhteistyö - Allianssi, 2010.)

Haastateltavani olivat kaksi Härmälän ryhmä- ja perheryhmäkodissa keväällä 2010 asunutta, yksin Suomeen tullutta oleskeluluvan saanutta pakolaisnuorta. He ovat 16 ja 18 ikävuoden väliltä eivätkä esiinny työssän omilla nimillään, eikä heidän kansalaisuuttaan tai muita tunnistettavia piirteitä paljasteta. Molemmilta haastateltavilta sekä alaikäisen haastateltavan edustajalta on pyydetty kirjallinen suostumus opinnäytetyöhön osallistumiseen. Suostumuslomakkeessa sekä haastatteluissa on informoitu tutkimuksen sisällöstä sekä aineiston salassa pidettävyydestä.

Ensimmäinen haastattelu tehtiin 17.8.2010 "Rahimin" kanssa, ja toinen 20.9.2010 "Jamalin" kanssa. Haastattelut tehtiin erikseen, mutta kuitenkin samassa paikassa; rauhallisessa ja suhteellisen meluttomassa kahvilassa. Haastattelut tehtiin nauhurilla ja niihin pyydettiin suostumus haastateltavilta sekä lisäksi alaikäisen Jamalin edustajalta, joka vastaa lain näkökulmasta hänen huoltajaansa. Rahimin kanssa tehdyn haastattelun litteroitu tekstimuoto oli 11 sivua, Jamalin 43 sivua pitkä. Rahimin kanssa jouduin myöhemmin

tarkentamaan muutamaa esittämäni kysymystä, muuten haastattelut tehtiin yhden haastattelukerran aikana. Tarkennuksen kanssa hänen haastattelunsa litteroiduksi kokonaissivumääräksi tuli lopulta 12.

2.3. Analyysitapa

Tiedonhankinnassa painotin erityisesti tarinallisuutta tutkimuksellisenä viitekehyksenä, ja tämä näkyi myös aineiston analyysissäni. Tarinalliselle tutkimukselle ei ole yhtä vakiintunutta ohjenuoraa, vaan sitä tehdään monista eri lähtökohdista ja tavoitteista käsin. Myös tarinallisen tutkimuksen aineisto voi olla niin sanallista kuin kirjallisesti ilmaistuakin; haastattelut ja kertomukset ovat tyypillisintä narratiivisen tutkimuksen aineistoa. Yhteistä kaikelle tarinalliselle tutkimukselle on kuitenkin tapahtumaketjuihin liittyvien merkitysten analyysi. (Hänninen & Valkonen 1998, 2-3; Hänninen, 2000, 31.)

Tarinallisuuden lisäksi hyödynsin myös joitakin piirteitä elämäkertatutkimuksesta. Suurin innoittajani analyysivaiheessa oli Laura Huttusen *Kotona, maanpaossa, matkalla: Kodin merkitykset maahanmuuttajien omaelämäkerroissa* -tutkimus (2002), jota käytin sekä metodisena ohjenuorana tulosten analyysissä että teoreettisena näkökulmana maahanmuuttaja -viitekehyksessä työssäni. Hyödynsin erityisesti elämäkertatutkimuksen piirteitä pohtia kokonaisuutta ja valottaa kertojan suhdetta oma elämän eri paikkoihin ja yhteisöihin. Tämän lisäksi elämäkertatutkimuksellinen näkökulma auttaa rakentamaan jatkuvuutta tarinassa elämänmuutosten ja muiden siirtymien yli. (Huttunen, 2002, 16.) Samalla tavoin kuin kertomuksia voidaan käyttää elämän tapahtumien muisteluun ja reflektointiin, voidaan niitä käyttää apuna myös tulevaisuuteen katsoessa. Tämän vuoksi oman tarinan kertominen nähdäänkin tärkeänä juuri pakolaisille ja maahanmuuttajille identiteetin löytymisen ja sen kautta yhteiskuntaan integroitumisen kannalta. (Enoranta, 2007, 104.)

Lähtökohtana analyysiini nuorten kertomuksista videoprojektista on pyrkimys ymmärrykseen kertojien omasta suhteesta projektiin sekä heidän tavastaan antaa sille merkityksiä. Kiinnitin huomiota siihen, miten nuoret merkityksellistivät kertomustaan videoprojektiin osallistumisesta, sen eri vaiheista ja

tulevaisuudestaan siihen liittyen. Toisaalta yritän myös hahmottaa sitä, minkälaista yhteistä kokemusta nuorten tarinat rinnakkain kuultuna viestittävät videoprojektin merkityksestä heidän elämässään. Tarkoitukseni oli nostaa esille molemmille yhteisiä tärkeitä kokemuksia projektista, ja pohtia, miten nekin samankaltaisuudessaan kuitenkin erosivat toisistaan.

Helpottaakseni raakahavaintojen purkamista piirsin litteroimistani kertomuksista eräänlaiset aikajajat solmukohtineen. Nimesin niihin videoprojektin alkamis- ja päättymisajan kummankin haastateltavan kohdalla sekä kertomuksissa nousseet, videoprojektiin ja henkilökohtaiseen elämään liittyvät solmukohtat. Piirsin myös oheen aikajanan, jolle asetin kuukaudet kronologisessa järjestyksessä ja pyrin näin selventämään, mitä kumpikin oli kokenut tiettyinä videoprojektiin osallistumisensa aikoina. Tämän tarkoituksena oli myös selvittää, oliko joillakin, nuorten yhdessä kokemilla tapahtumilla samankaltaisia vaikutuksia haastateltaville. Tarkastelin ensin kumpaakin tarinaa erikseen ja pyrin löytämään tekijöitä, jotka vaikuttivat projektissa jatkamiseen joko positiivisella tai negatiivisella tavalla. Tämän jälkeen tutkin, oliko tarinoissa yhteneväisyyksiä tämän kannalta. Lopuksi nostin esille kolme yhteneväistä teemaa, joita tarkastelin työssäni erilaisten teorioiden valossa.

3. TARINALLISUUDESTA YHTEISÖTAITEESEEN: NUORTEN KOKEMUKSIA AVAAVIA TEORIAN KÄSITTEITÄ

Kuten alun metodologia-luvussa esiteltiin, tarinallinen ja elämänkerrallinen näkökulma olivat työssäni keskeisellä sijalla erityisesti tiedonhankinnassa ja tutkimustulosten analyysivaiheessa. Vilma Hännisen tarinallisuuteen liittyvien teorioiden mukaan ihminen tulkitsee elämäänsä sananmukaisesti ikään kuin tarinan muodossa. Eri elämäntilanteisiin liitetyt valinnat, visiot ja tunteet riippuvat siitä, millaisen tarinan osiksi niiden nähdään liittyvän. (Hänninen & Valkonen 1998, 2-3.)

Tarinallisen lähestymistavan mukaan *tarina* käsitteenä tarkoittaa merkityskokonaisuutta, joka jäljittelee elävää elämää, esimerkiksi toimintaa sekä onnellisuuden ja onnettomuuden kokemuksia. Se on ajallinen kokonaisuus, johon kuuluu *alku*, *keskikohta* ja *loppu*. Tarinan keskeisin elementti on *juoni* eli tarinan sielu. Juoni muodostaa kokonaisuuden, johon suhteutettuna näennäisesti erilliset osat saavat merkityksen. Kerrottu tarina ilmaisee juonen konkreettisten tapahtumien kautta. (Hänninen 2000, 19–20.)

Opinnäytetyössäni tarinoina toimivat nuorten kertomukset videoprojektista. Juoni taas muodostui videoprojektin alkamisesta, sen solmukohdista ja loppumisesta nuorten kohdalla sekä henkilökohtaisen elämän solmukohdista. Toinen, ja ehkä tärkein teoreettinen näkökulma erityisesti tulosten analyysivaiheessa muodostui myös jo aiemmin mainitusta Laura Huttusen (2002) tutkimuksesta maahanmuuttajien elämänkerroista. Analyysin lisäksi hyödynsin Huttusen kirjassaan esittelemää maahanmuuttajatutkimusta ja siitä nousevia käsitteitä, kuten *integraation*, *diasporan* ja *transnationaalien toimijuuden* käsitteitä avaamaan omia tutkimustuloksiani. Myös Huttusen tutkimuksen tulokset ja johtopäätökset auttoivat minua tulkitsemaan omaa aineistoani.

Integraatiolla ymmärretään maahanmuuttajan ”täysivaltainen ja tasavertainen nivelyminen kansalaisen julkisilla areenoilla” uuteen asuinmaahan. Tämä tarkoittaa esimerkiksi poliittista, työelämään ja talouteen liittyvää toimijuutta.

Samalla maahanmuuttajalla on oikeus ”pitää yllä jäsenyyttä omassa etnisessä tai kulttuurisessa ryhmässä ja vaalia sen tuottamaa identiteettiä ja tapoja”. (Huttunen 2002, 41.) Integraatio on usein suomen kielessä, ja erityisesti maahanmuuttotermeissä, käännetty sanalla *kotoutuminen*, ja käytänkin työssäni näitä kahta käsitettä rinnakkain kuvaamaan nuorten yhteiskuntaan sopeutumiseen liittyvää prosessia.

Diasporan käsitteellä taas viitataan maahanmuuttajan tai pakolaisen asentoon suhteessa lähtömaahan. Diasporinen asento tarkoittaa vahvaa suuntautumista lähtömaahan: henkilö kokee lähtömaansa vahvasti kotimaakseen ja samaistuu samasta maasta peräisin oleviin henkilöihin ja tuntee kuuluvansa heidän muodostamaansa yhteisöön. Myös toive paluusta lähtömaahan on usein voimakas. Diasporinen asento voi suuntautua myös ihmisen persoonaan ja asemaan lähtömaassa, ei pelkästään maan tarjoamaan sosiaaliseen ympäristöön. Diasporinen asento voidaankin ymmärtää joko identiteetin osatekijäksi tai viittaukseksi sosiaaliseen organisaatioon. Tällaisesta maahanmuuttajan asennosta käsin Suomi, tai mikä tahansa uusi asuinmaa, saa väistämättä väliaikaisen kodin tai turvapaikan luonteen. (Huttunen 2002, 45; 208–209.)

Olen kiinnostunut omassa tutkimuksessani diasporan käsitteestä, sillä se on hyvin tavallista nimenomaan pakolaisilla. He joutuvat pääasiassa jättämään kotimaansa pakon sanelemana, eivät oman harkinnan kautta tapahtuneen valinnan myötä. Diaspora on kiinnostava myös nuorten turvapaikanhakijoiden identifioitumisen kautta, ja sen kannalta, miten tämä näkyy heidän arjessaan ja motivaatiossa osallistua esimerkiksi videoprojektiin.

Transnationaalista toimijuutta voidaan pitää lähestulkoon diasporan vastakohtana. Se on elämäntapa ja asenne, jossa henkilö orientoituu samanaikaisesti kahteen tai jopa useampaan maantieteelliseen paikkaan ja kulttuuriin. Henkilö sekä käytännön että identiteetin tasolla kokee kuuluvansa samanaikaisesti kahteen tai useampaan kulttuuriin ja kotimaahan. (Huttunen, 2002, 44.) Omassa tutkimuksessani tämä käsite kiinnostaa minua lähinnä sen kannalta, esiintyykö nuorten tarinoissa transnationaalinen toimijuuden piirteitä, ja se, näkyykö niitä enemmän kuin esimerkiksi diasporista asennoitumista. Kaikki

kolmesta käsitteestä ovat ikään kuin taustoittamassa ymmärrystä nuorista pakolaisista ja heidän problematiikastaan Suomessa, eivät niinkään pääosassa itse tutkimuksessa.

Vaikka maahanmuuttaja- ja integraationäkökulma on kaikista tiheimmin käsitelty teoreettinen viitekehys työssäni, pyrin myös huomioimaan kehityspsykologisen näkökulman nuorten kertomuksia tutkiessani. Pakolais- ja turvapaikanhakijanuoret ovat nimittäin kuitenkin ensisijaisesti nuoria, ja elävät samanlaisia kehitysvaiheita kuin kuka tahansa suomalaisnuori. He joutuvat kuitenkin usein kohtaamaan myös tilanteita ja elämän kriisejä, kuten väkivaltaa, pakenemista sekä läheisten menettämisiä, joiden käsittelemistaitoja ei heidän kehitysvaiheessaan olevilta nuorilta välttämättä voi edellyttää. Tällainen prosessien päällekkäisyys näkyy kaikin tavoin nuoren arjessa. Lisäksi suurten elämänmuutosten kokeminen sekä erilainen kulttuuritausta saattaa myös vaikuttaa siihen, että nuoret vaikuttavat olevan joissakin nuoruuden kehitysvaiheissa tavallista länsimaista nuorta joko huimasti edellä tai jäljessä. Tämä onkin muistettava sovellettaessa kehityspsykologista näkökulmaa.

Olen valinnut teoriakirjallisuudekseni nuorison kehityspsykologian näkökulmaa valottamaan sekä Aaltosen et. al. *Nuoren aika* -teoksen(1999) että Annika Parsonsin *Lapsen edun toteutuminen turvapaikanhakija- ja pakolaislapsia koskevissa päätöksissä* -julkaisun, jossa käsitellään nimenomaan tätä erityisnuorten ryhmää ja heidän asemaansa suomalaisessa yhteiskunnassa. Teos palvelee myös teoriapohjana yhteiskunnalliseen kytkentään sekä turvapaikanhakijoihin liittyvään lainsäädäntöön sekä avaa tärkeitä käsitteitä, kuten *alaikäinen yksin tullut turvapaikanhakija*.

Alaikäinen yksin tullut turvapaikanhakija on vanhemmistaan ja perheestään eroon joutunut, ilman huoltajaa tullut alaikäinen, joka on anonut Suomesta turvapaikkaa. Ero huoltajan kanssa tulleisiin alaikäisiin turvapaikanhakijoihin nähden on se, että yksintulleet hakijat käyvät turvapaikkaprosessin näennäisesti läpi yksin. Heillä on kotolain määräämä edustaja avustamassa virallisissa asioissa sekä asumisyksiköiden sosiaaliohjaajat auttamassa arjessa selviämässä. (Parsons, 2010, 32; Tampereen kaupunki, Alaikäisten ryhmä- ja perheryhmäkoti 2010).

Alaikäiset yksintulleet turvapaikanhakijat majoitetaan joko *ryhmäkoteihin*, harvinaisissa tapauksissa yksityismajoitukseen ja nuoren täytettyä 16–17 vuotta tukiasuntoihin. Kielteisen turvapaikkapäätöksen myötä joutuu alaikäinen muuttamaan vastaanottoyksiköstään pois esimerkiksi säilöönottokeskukseen ja lopulta poistumaan maasta. Oleskeluluvan saaneet alle 16–17 -vuotiaat jatkavat asumistaan *perheryhmäkodeissa*, kunnes siirtyvät tukiasuntoihin tai asumaan perheensä kanssa perheen tultua Suomeen perheen yhdistämisen prosessin kautta. 18 vuotta täytettyään nuoren on aina muutettava perheryhmäkodista pois. Jollei turvapaikkapäätöstä ole saatu, siirtyy hän vastaanottokeskukseen. Jos taas hänelle on myönnetty oleskelulupa, on hänen haettava asuntoa ja useissa tapauksissa myös kuntapaikkaa. (Parsons, 2010, 35–39, 46, 60–63.)

Jotta sosionominäkökulma tulisi myös esiin työssäni, sivuan luovien ja toiminnallisten menetelmien teorioita sosiaalialalla videotyöskentelyä työmuotona käsitellessäni. Pohdin teoriakirjallisuuden kautta luovien menetelmien ohjaamisen haasteellisuutta ja niitä asioita, jotka on huomioitava työskentelyä suunniteltaessa ja toteuttaessa. Teoriapohjanani toimii muun muassa Inkeri Savan *Katsomme, näemmekö? Luovuudesta, taiteesta ja visuaalisesta kulttuurista* (2007) -teos sekä kansainvälisen Asylum Seekers' Active Partnership (ASAP) -yhteisön julkaisema ja Teija Enorannan toimittama *Empowering Asylum Seekers – Developing Good Practice* -julkaisu (2007). Ensimmäinen teos käsittelee taidekasvatusta ja jälkimmäinen voimaannuttavien työmuotojen käyttöä, erityisesti sosiokulttuurista innostamista sosiaalialalla turvapaikanhakijoiden kanssa työskenneltäessä.

Yhteisötaiteen ja *sosiokulttuurisen innostamisen* käsitteet tulevatkin työssäni olennaisesti esille, onhan yhteisötaiteen tekeminen yksi Youth as Refugees -projektin tavoitteista. Yhteisötaiteen periaatteet ovat hyvin samanlaiset kuin sosiokulttuurisen innostamisessa. Yhteisötaide pyrkii tuottamaan osallisuuden kokemuksia niin taideprojektiin osallistujissa, sen vetäjissä kuin yleisössä. Se on taidetoimintaa, joka yhdistää yhteisöllisen näkökulman sosiaaliseen, eettiseen ja samalla esteettiseen viitekehykseen. Yhteisötaide integroituu myös yhteiskunnalliseen toimintaan, esimerkiksi juuri monikulttuurisiin kysymyksiin sekä vähemmistöjen asemaan. (Sava, 2007, 194.)

Sosiokulttuurisen innostamisen periaatteet limittyvät myös yhteisöllisyyden edistämiseen ja ryhmään liittämiseen. Sen avulla työskennellään erilaisten ihmisten ja ihmisryhmien kanssa tavoitteena saada heidät osallistumaan ja pärjäämään yhteisöissään. Työmenetelmän tavoitteena on kasvattaa tietoisuutta sekä parantaa syrjittyjen ja syrjäytyneiden asemaa sekä tuoda heidän potentiaaliaan esille niin pienissä yhteisöissä kuin yhteiskunnassa. Ihmiset nähdään osallistujina sekä aktiivisina toimijoina kun taas työn vetäjät puolestaan luovat vain puitteet vuorovaikutukselle ympäristön kanssa. (Enoranta, 2007, 94.)

Nämä kaksi lähestymistapaa eroavat sekä tekijöidensä että taiteellisen tuotoksen päämäärän kautta. Yhteisötaideprojekteja ohjaavat pääosin taiteilijat tai taidealalle koulutautuvat. Sosiokulttuurisen innostamisen projekteja ja työtapoja taas ohjaavat pääasiassa sosiaalialan ammattilaiset, joilla on ehkä oman harrastuksensa tai taustansa kautta mahdollisuus ja kiinnostus ohjata luovia menetelmiä. Sosiaalialan ammattilaisilla ei ole taitelijan ammattitaitoa itse taidelajissa ja sen erityispiirteissä. Heillä on kuitenkin kyky sosiaaliseen ja ohjaukselliseen näkökulmaan sekä mahdollisesti syvempi tuntemus asiakkaan arjesta, erityisesti tiiviissä ohjauskontaktissa.

Ero näkyy myös siinä, että yhteisötaiteessa tarkoituksena on kuitenkin tuottaa myös taidetta, sosiokulttuurisen innostamisen luovissa projekteissa välttämättä valmiita lopputuloksia ei ikinä edes synny, vaikka tähänkin pyritään. Sosiokulttuurinen innostaminen painottaa kuitenkin ennen kaikkea itse luovaa prosessia ja sen mahdollisia, yksilöä voimauttavia ja osallistavia merkityksiä lopputuloksen sijaan. (Enoranta, 2007, 103.)

4. VIDEOPROJEKTIN ALKU: PROJEKTIIN TARTTUMINEN JA SIINÄ JATKAMINEN

4.1. Haastattelujen taustaa

Youth as Refugees -videoprojektiin osallistuneet haastateltavani olivat 16 ja 18 ikävuoden ikävälillä olevia nuoria miespuolisia henkilöitä. Tunnen kummankin haastateltavan työharjoitteluni kautta, ja olen päässyt tämän vuoksi muodostamaan varsin hyvän luottamussuhteen heihin. Kumpikin pojista osallistui videoprojektin tekoon keväällä 2010, hieman eri aikoina ja lopulta kesällä jonkin verran yhdessä. Rahim aloitti projektissa tammikuussa 2010 Lammilla asuessaan ja jatkoi siinä kesään asti, ja Jamal taas oli mukana helmikuusta 2010, ja jatkaa edelleen. Haastatteluhetkellä hänellä oli kuitenkin tauko projektiin osallistumisestaan.

Jostain syystä keskustelussamme Jamalin kanssa pääsimme hieman syvemmälle ja henkilökohtaisemmalle tasolle kuin Rahimin kanssa. Tämä näkyy haastatteluiden pituudessakin, sillä litteroiduissa versioissa Jamalin haastattelun pituus oli 43 sivua, kun taas Rahimin haastattelu myöhemmän lisäyksenkin kanssa vain 12 sivua pitkä. Jamalin tapa puhua oli myös runsaampi ja oma-aloitteisempi. Hän kertoi ja kuvaili syvällisesti kokemuksiaan projektista ja sävytti taustaa kertomalla avoimesti henkilökohtaisen elämänsä tapahtumista, jotka vaikuttivat projektin kulkuun. Rahimin haastattelussa taas monet vastaukset olivat ”kyllä – ei” -tyyppisiä, eikä hän lähtenyt useinkaan oma-aloitteisesti avaamaan vastaustaan.

Eroihin haastatteluiden luonteessa saattavat vaikuttaa niin kunkin haastateltavan persoonallisuus kuin haastattelutilanne. Koen, että luottamussuhde kummankin kohdalla oli haastatteluhetkellä yhtä hyvä, joten en usko esimerkiksi oman ”vierauteni” olleen välttämättä syy kerronnan niukkuuteen Rahimin kohdalla. Ilmaisukielellä on voinut olla vaikutusta: Jamalin haastattelu tehtiin englanniksi, jolla hän kykenee erittäin hyvin ilmaisemaan itseään kun taas Rahimin haastattelu tehtiin suomeksi. Suomi on hänen äidinkielestään seuraavaksi vahvin vieras kieli, mutta sen opiskelua on hänellä

kuitenkin takana vasta kaksi vuotta, jolloin ajatusten ja tunteiden syvällisemmässä sanallisessa ilmaisussa voi olla vielä vaikeuksia. Olisi mielenkiintoista tietää, miten tarinat olisivat eronneet, jos kumpikin olisi saanut kertoa sen omalla äidinkielellään.

4.2. Ensimmäinen tarinallinen yhteneväisyyskohta: Videoprojektista mielekästä ajanvietettä laitospelämän arkeen

Ensimmäisen sisältöluvun teema sivuaa seuraavia tutkimuskysymyksiäni: *Mikä sai nuoren osallistumaan projektiin?* ja *Mikä sai nuoren jatkamaan projektissa?*

Se oli niin hyvä meillekin myös koska meillä ei ole mitään tehtävää siellä. – – Aika oli vähän tylsää. [Rahim]

Löysin nuorten kertomuksista projektin aloittamisen syihin paljon yhteneväisyyttä. Molemmat nuoret korostivat aloittamispäätöksen liittyneen siihen, että he kaipasivat arkeensa jotain mielekästä tekemistä. Molemmat myös kuvailivat aikaansa ennen videoprojektiin osallistumista tylsänä – aikana, ”jona ollut mitään tehtävää”. Myös Laura Huttunen painottaa elämäkertatutkimuksessaan mielekkään tekemisen tärkeyttä maahanmuuttajien, ja erityisesti pakolaisen, yhteiskuntaan kiinnittymisen ja kotiutumisen kannalta. (Huttunen 2002, 58, 61.)

Pakolaisuutta määrittää eräänlainen kahlittu toimijuus, joka johtaa usein voimattomuuden, ahdistuksen ja häpeän tunteisiin. Tämä korostuu erityisesti pitkissä odotusvaiheissa, joita pakolaiset ja turvapaikanhakijat käyvät läpi esimerkiksi pakolaisleireillä, vastaanottokeskuksissa ja ryhmäkodeissa odottaessaan oleskelulupia ja sijoituspäätöksiä. Se, ettei ole oikeutta eikä mahdollisuutta opiskeluun, työskentelyyn tai päätösten tekoon omassa elämässä, voi lamaannuttaa ihmisen. Syntyy riippuvuussuhde, joka aiheuttaa avuttomuutta ja myöhemmin jopa toimintakyvyttömyyttä riippuvuussuhteen jatkuessa pidempään. (Huttunen 2002, 58, 61.)

Niin Huttusen tutkimissa omaelämäkerroissa kuin omassa aineistossani nousi esille se, miten mielekkään tekemisen löytämisellä on positiivista merkitystä

arkeen. Tukahdutettu toimijuus pääsee vapautumaan, kun ihminen voi asettaa itselleen toiminnan kautta tavoitteita ja toimia aktiivisesti niiden saavuttamiseksi. (Huttunen, 2002, 62.) Esimerkiksi videoprojektissa omien tavoitteiden asettaminen toteutui vetäjien toimintatavassa jättää kamera nuorten asuinpaikkaan. Nuoret saivat videoiden kuvaamiselle tietyt ajalliset raamit, joille heidän tuli itsenäisesti sijoittaa tavoitteensa ja toimintansa kuvaten heille itselle tärkeitä asioita. Näin he eivät olleet vain toimien kohteita: videoilla haastateltuja pakolaisprototyyppejä, vaan saivat itse kokea olevansa ohjaajia, käsikirjoittajia ja esiintyjiä. Kun videoprojektillaiset tulivat seuraavan kerran käymään, oli nuorten tehtävä näyttää, mitä he olivat viikon aikana kuvanneet. Näin toteutui Huttusen mainitsema tavoitteiden asettaminen ja toteuttaminen aktiivisuuden ja toimintakyvyn palauttajina. Jamalkin totesi kertomuksessaan katsoessaan taaksepäin osallistumisestaan videoprojektiin olevansa ylpeä saavutuksistaan:

Wow. I'm kind of proud, I would say. That I've made that far. And it's something I didn't give up on. -- I kind I kind of got used to... start something and not finish it. -- I've done that like, my whole life. And -- to be honest this is the first thing that I feel like I have accomplished. -- Something that I didn't give walk away from. [Jamal]

Luovien menetelmien harrastamisella on monia hyviä vaikutuksia myös yleisesti nuorten kehitykselle. Erityisesti kuvallisessa ja videotyöskentelyssä korostuvat muihin harrastuksiin verrattuna yksilöllisyyden, omaehtoisuuden ja itsetuntemuksen lisääntymisen kokemukset. Kuvallinen ja videotyöskentely auttaa myös nuorta tulkitsemaan kokemuksiaan ja oppimaan tunnistamaan omia tunteitaan. Video on taiteellisena tuotoksena ”jälki”, jota voidaan arvioida, ja josta voi tuntea ylpeyttä. Onnistuneen tuotoksen tekeminen lisää itseluottamusta, jonka kautta myös nuoren elämänhallinta kasvaa. (Aaltonen et al. 1999, 229–230, 236.) Jamalin kuvailemat onnistumisen ja ylpeyden kokemukset tuntuvat kertovan juuri tästä.

Myös erityisesti turvapaikanhakijoiden ja pakolaisten kanssa työskenneltäessä kaikenlaiset luovat menetelmät on koettu tehokkaiksi. Ne eivät ole kieleen sidottuja ja sopivat ryhmille, joissa on erilaisia koulutus- ja elämäntaustoja. Niillä on nähty myös vaikutusta turvapaikanhakijoiden voimaantumiseen, sillä ne kehittävät heidän perustaitojaan, kuten kykyä itsen ja oman kulttuurin ilmaisuun,

aloitteellisuuteen, itseohjautuvuuteen, kriittiseen ajatteluun sekä suunnittelu- ja ryhmätyötaitoja. Näistä kaikista on apua sekä myöhemmässä opiskelussa, työnteossa ja arjessa selviämässä että aktiivisemmän roolin ottamisessa yhteiskunnassa. (Enoranta, 2007; 73–75, 102–103.)

4.3. Toinen tarinallinen yhteneväisyyskohta: Yhteisöön liittyminen videoprojektin kautta

Seuraava tärkeä yhteneväisyyskohta haastattelemieni nuorten kertomuksissa oli videoprojektin yhteisöön liittävä vaikutus.

Me olemme niin kiinnostuneet osallistumaan. – – Se oli jotain kivaa tehtävää meidän pitäisi tehdä kaikki yhdessä [Rahim]

Rahim nimeää alun syikseen lähteä projektiin mukaan juuri sen, että projekti oli ”kivaa tehtävää” jota ”kaikki yhdessä” voisivat tehdä. Myös Jamalin videoprojektiin liittymiseen vaikutti se, että hänen ystävänsä oli kiinnostunut sen aloittamisesta ja että tämä vakuutti sen olevan jotain sellaista, mitä he molemmat voisivat tulevaisuudessa tehdä. Hän ei itse edes lähtökohtaisesti ajatellut olevansa kiinnostunut videotyöskentelystä, mutta kaverin innostamana hän tuli ensimmäisen kerran tapaamaan videoprojektin opiskelijoita.

[kuvaamisesta]: Aina porukalla. – – En mä tehdä mitään yksin siellä. – – Aina me tehdä itse kaikki projektit sitten. Kaikki videot. Kaikki me itse tehdä sitten. Ei ollut ketään siellä... kukaan ei auttanut. [Rahim]

Rahimin kohdalla koko se aika kun hän asui Lammilla, videoprojekti tarkoitti yhteistä tekemistä asumisyksikön nuorten muodostaman ryhmän kesken. Hän jopa käytti kertomuksessaan lähes ainoastaan ”me” -muotoa kertoessaan osallistumisestaan videoprojektiin Lammilla. Hän kertoi kavereineen ottaneensa kameran kaikkialle ja heidän kuvanneen kaikkea tekemäänsä uintireissuista jalkapallonpeluuseen. Hän itse nautti erityisen paljon fiktiivisten ja teatterinomaisten videoiden tekemisestä: yhteisen käsikirjoituksen laatimisesta ja sen mukaan toimimisesta ja näyttelemisestä. Hän oli erityisen ylpeän oloinen siitä, että he tekivät ystäväporukan kesken kaiken itse ilman ohjaajien apua.

Hän myös kertoi, että vaikka hän ujostelee edelleen kameraa, oli hänelle helpompaa olla kuvattavana, jos kuvaaja oli hänen ystävänsä:

Silloin mä olen ihan rento, en jännitä. On fiilis hyvä. [Rahim]

Rahimin päästessä alusta asti kuvaamaan videoita yhdessä kavereidensa kanssa, Jamal taas huomasi olevansa enemmän ja enemmän yksin videoinnostuksensa kanssa. Hänet alun perin mukaan suostutellut kaveri olikin lopulta kiinnostunut projektista lähinnä erään tietyn tapahtuman kuvaamisen vuoksi eikä kiinnostunut myöhemmin jatkamaan. Rahim käytti alusta asti kertomuksessaan ”me” -muotoa, kun taas Jamalin kertomus oli puettu melkein pä ainoastaan ”minä”-muotoon. Ainoastaan alun kerronnassa kaverin suostuttelusta projektiin lähtemiseen ja yhden videon sisällön kuvauksessa, hän käytti ”me”-muotoa. Videolla hän ja hänen kaksi kaveriaan pelleilevät yhdessä esittäen afrikkalaista tanssia. Tästä muistosta Jamal kertoo lämpimästi, muuten kerronta suhteessa muihin nuoriin projektiin osallistumisen kannalta on sävyttynyt negatiivisesti.

They weren't inspired somehow. -- Yeah it would've been more easier if they would've participated, and that would make much fun. But if one person out of... 20 kids, one only do something and the other ones are like: "Don't film me, don't film me! Go away! Move! That kind of like, makes you feel bad and stuff. So that's what I felt. I was like, one day come and I'm like "yeah, I'm in" it the other I'm like "no, I'm not". [Jamal]

Muut Härmälän ryhmä- ja perheryhmäkodin nuoret eivät siis halunneetkaan loppujen lopuksi osallistua videoprojektiin tai tulla edes kuvatuksi. Jamal koki tämän erittäin raskaana niin myötätunnosta videoprojektin ohjaajien työpanosta kohtaan kuin yksin kuvaamisen tuottaman yksinäisyyden vuoksi. Hän ilmaisi moneen otteeseen kertomuksessaan pettymyksensä muihin keskuksen nuoriin heidän ”kaksinaamaisen” (”two faces”) videoprojektiin suhtautumisensa vuoksi. Muiden nuorten haluttomuus osallistua projektiin sai myös Jamalin osallistumishalut horjumaan. Hän kertoi saaneensa innostusta ja motivaatiota jatkamiseen aina videoprojektillaisten käytyä Härmälässä uusine ideoineen, mutta heidän lähdettyään ja muiden kieltäytyttyä osallistumasta ideoihin, katosi usein Jamalinkin motivaatio kuvata.

Uuden alun videoprojektille Jamalin kohdalla toivat uudet ihmiset projektissa: Härmälään muutti Lammilta Rahim, jonka Jamal nimeää yhdeksi uudeksi motivoivaksi tekijäkseen videoprojektissa jatkamisen kannalta. Jamalia inspiroivat erityisesti hänen näkemänsä videot, jotka Lammin nuoret olivat kuvanneet sekä Rahimin projektista saadut tekniikkataidot videokuvaukseen.

It was kind of good to see that. To see at least someone who is passionate about it. – – Yeah, he motivated me a lot. – – Company's good. Because you feel motivated and definitely – – it would make you inspired. So that's the thing, company, it's better. It's better than one... to being alone." [Jamal]

Siis näin jälleen kerran muiden nuorten läsnäolo ja yhteisöön kiinnittyminen teki projektista mielenkiintoisemman ja innostavamman. Jamal alkoi kuvata ja editoida yhdessä videoprojektillaisten ja Rahimin kanssa, ja sai jopa houkuteltua Jamalin alun perin projektiin innostaneen kaverin taas mukaan. Videoprojektin osallistujamäärän näin kasvettua Jamalinkin oli helpompi saada kipinä videotyöhön takaisin. Myös uusien taitojen oppiminen ja videoiden kuvaaminen motivoivat Jamalia jatkamaan ja kuvaamaan oman videon, joka päättyi lopulta myös Youth as Refugees -sivustolle.

Nuorilla halu ja tarve kuulua ryhmään ja tulla hyväksytyksi on erittäin voimakas. Nuorten kehitysnäkökulmasta käsin ohjatussa ryhmässä harrastamisesta saa paitsi asiantuntevaa ohjausta harrastukseen ja sen vaatimaan tekniikkaan, ennen kaikkea myös tärkeitä ryhmään ja yhteisöön kuulumisen kokemuksia. Harrastusryhmä mahdollistaa muiden, samanlaisesta toiminnasta kiinnostuneiden nuorten tapaamisen sekä mahdollisesti jopa ystävyys-suhteiden solmimisen. Kuten Jamal ja Rahimkin kertomuksillaan todistavat, ryhmäkokemuksena luovan tekemisen prosessi vahvistuu. Muiden samoista asioista kiinnostuneiden nuorten läsnäolo kannusti heitäkin jatkamaan ja sitoutumaan harrastukseensa. (Aaltonen et al. 1999, 90–91, 236.)

Harrastustoiminnasta muodostuneet ystävyys-suhteet ovat tärkeitä niin kuulumisen tunteiden syntymisen kannalta kuin sosiaalisten taitojen kehittymisen kannalta. Vuorovaikutussuhteet ja -taidot, kuten toisten kuuntelu ja

itsensä ilmaisu, ovat osa niitä tärkeitä sosiaalisia taitoja, joita nuoruuden kehitysvaiheessa tulisi oppia. Laajemmin sosiaalisten taitojen oppiminen voidaan liittää jopa sosialisatioon, jonka kautta nuorelle välittyy yhteiskunnan normi- ja arvojärjestelmä, jota ymmärtämällä hänen on helpompi oppia ymmärtämään ympäristöään ja täyttämään sen käyttäytymisvaatimuksia. Osa nuoruuden kehitysprosessia onkin, että nuoren sisäinen kontrolli toteuttaa yhteiskunnan normijärjestelmää kasvaa, jolloin tarve auktoriteetille ei ole enää niin suuri. (Aaltonen et al. 1999, 90–91, 236.)

Sosialisaatio onkin näin ollen olennaista myös nuoren yhteiskunnasta syrjäytymisen ehkäisemisen kannalta. Erityisesti maahanmuuttajilla ja pakolaisilla se on ensiarvoisen tärkeää, sillä heillä on opeteltavanaan kokonaan uudenlainen sosiaalinen ja yhteiskunnallinen normisto. Integroitumisessa ja sen tukemisessa onkin pitkälti kyse myös sosialisatiion tukemisesta. (Huttunen, 2002, 41.) Näin ollen siis kaikenlaisen sosialisatiota tukevan toiminnan, johon maahanmuuttaja osallistuu, on mahdollista olla hänelle hyödyksi myös integroitumisen kannalta.

Vetäkseni yhteen tämän luvun teemoja, videoprojektissa aloittamisen syyt jakautuivat siis haastattelemieni nuorten kertomuksissa sekä mielekkään tekemisen saamiseen projektista että mahdollisuuteen toteuttaa sitä yhdessä muiden nuorten kanssa. Uuden toiminnan opetteluna videoprojekti toi arkeen laitoksessa onnistumisen kokemuksia ja lisäsi tavoitteellisuutta sekä ylpeyden ja itsearvostuksen tunteita nuorissa tukahdutetun toimijuuden vapautumisen kautta. Erityisesti Rahimilla tämä tapahtui yhteisöllisyyden kautta: ryhmään kuulumisen kokemus sekä siitä nouseva kannustus ja tekemiseen sitouttaminen tukivat hänen osallistumistaan läpi projektin. Jamal pääsi kokemaan tätä vasta videoprojektin loppuvaiheessa. Hänellä korostuivatkin omat, yksilölliset ponnistelut videoprojektissa jatkamiseen ja itsearvostuksen nouseminen tämän kautta.

5. HENKILÖKOHTAISEN ELÄMÄN SUURET MUUTOKSET HEIJASTUVAT OSALLISTUMISEEN

Viidennessä luvussa vastataan kysymykseen siitä, *mitkä olivat tärkeitä, ns. solmukohtia projektin edetessä*, erityisesti henkilökohtaisesta elämästä nousevien vastoinkäymisten kautta. Molempien haastateltavien tarinoita leimasivat yksityiselämää ravistelleet suuret muutokset, jotka vaikuttavat myös videoprojektiin osallistumiseen. Rahimin kohdalla tämä tarkoitti muuttoa uudelle paikkakunnalle sekä videoprojektiinkin osallistuneen kaveriporukan hajoamista, Jamalilla taas äidin kuolemaa sekä myöhempää muuttoa pois Härmälän ryhmä- ja perheryhmäkodista.

Kun mä muutan Härmälään, sitten mä olin vähän kiireinen. – – Mul oli tärkeemmin, tekemistä kuin... Halusin [osallistua] mutta kun mä muutin tässä siellä oli alkaa mun koulu. – – Kesällä myös mä olen, monta kesäkurssia... Mä en ehtinyt. [Rahim]

Lammin vastaanottokeskuksen ryhmä- ja perheryhmäkodin puoli suljettiin keväällä 2010 ja nuoret siirrettiin eri puolille Suomea erilaisiin asumisyksiköihin. Rahimin kohdalla tämä tarkoitti muuttoa Lammilta Härmälän ryhmä- ja perheryhmäkotiin. Tämä oli hänen tarinassaan suuri henkilökohtaisen elämän käännekohta. Hänelle tuttu yhteisö, jonka kanssa myös kaikki hänelle tärkeimmiksi muodostuneet videot oli kuvattu, hajosi. Hän kuvailee elinpiirinsä muuttumista kiireen syntymisenä arkeensa uuden koulun, kielenopiskelun ja kesäkurssien muodossa. Kiireet ja ”tärkeämmän tekemisen” astuminen arkeen vaikeuttavat Rahimin videoprojektiin osallistumista, samoin kuin kodin vaihtuminen. Hän kertoo jatkaneensa yhteistyötä videoprojektia vetävien opiskelijoiden kanssa, mutta ei Härmälän ryhmä- ja perheryhmäkodin uusien asuinkumppanien kanssa.

Laura Huttunen nimeää yhdeksi positiiviseksi tekijäksi pakolaisten kotoutumisessa uuteen asuinpaikkaansa huolenpitoa ja kiinnekohtaa tuottavan perheen. Sen kautta on mahdollista ”tuottaa” koti uudessakin ympäristössä huolenpidon, yhteisen kielen ja kulttuurin kautta. (Huttunen 2002, 60.) Perhe nuoren kasvu-ympäristönä tukee sekä biologista, elämän jatkuvuutta ylläpitävää että sosiokulttuurista, kasvatuksellista tehtävää. Todellisuutta rakennetaan

yhdessä, jolloin perheestä saadaan sekä mallia että palautetta, ja se onkin sekä sopusointuisine että ristiriitaisine rooleineen eräänlainen ”yhteiskunta pienkoossa”. (Aaltonen et al. 1999, 214 - 216.)

Yksin tulleilla pakolaisnuorilla oma perhe on kuitenkin kotimaassa tai kokonaan kadonnut, jolloin hänen on ”luotava” perhe uudessa ympäristössään toista kautta. Tavallista onkin, että perheeksi muodostuu hänen asumisyhteisönsä, esimerkiksi muut vastaanottokeskuksen tai ryhmäkodin nuoret. He jakavat, paitsi asuinpaikan, myös samantapaisen elämäntilanteen, ja joissakin tapauksissa myös kulttuuritaustan ja kielen. Nuoret tovereineen rakentavat yhdessä yksilön kehitystä ja yhteisiä merkityksiä perheen tapaan. Nuorten yhteisö perheryhmäkodissa voi olla myös verrattavissa sisarusten välisiin suhteisiin, joissa harjoitellaan niin kehityksen kannalta tärkeitä konflikti- ja kilpailutilanteiden ratkaisua kuin toisen huomioonottamista ja läheisyyttä. (Aaltonen et al. 1999, 215.)

Huttunenkin toteaa usein ensimmäisten uudessa asuinmaassa luotujen kontaktien muodostuvan saman kansalaisuuden tai taustan omaavien keskuudesta ja vasta myöhemmin tämänkaltaisen yhteisön ulkopuolelta. Vaikka kontaktia uuden asuinpaikan alkuperäisväestöön usein korostetaan tärkeimpänä sopeutumisen väylänä, on myös vertaistuella tärkeä sija arjen sujumisessa. Muista samassa tilanteessa elävistä ihmisistä muodostuu viiteryhmä, jonka kanssa voi tuntea yhteenkuuluvaisuutta sekä löytää kanavia puhua yhteisistä tärkeistä asioista ja kokemuksissa. (Huttunen 2002; 60, 125.)

Lammin kaltaisella pienellä paikkakunnalla, jossa oma erilaisuus ehkä korostuu entisestään, ryhmäkodin asukkaiden viiteryhmä tarjosi Rahimille tärkeän kiinnittymiskohdan, jollaista ei ehkä muuta kautta olisi ollut mahdollista saada. Sen katoaminen oli suuri muutos arkeen, ja vaikutti luonnollisesti myös kiinnostukseen osallistua videoprojektiin. Kuten edellisessä luvussa havaittiin, hänen videoprojektiin osallistumisensa syyt painottuivat alusta asti yhdessä tekemisen mahdollisuuteen, ei niinkään itse videokuvaamiseen. Tekeminen, joka oli leimautunut näin suuresti ystäväporukan keskinäiseksi tekemiseksi, ei välttämättä ollutkaan noin vain siirrettävissä laitoksesta toiseen. On kuitenkin otettava huomioon, että Rahimin saadessa tilaisuuden vihdoinkin opiskella

oikeassa koulussa uudella asuinpaikkakunnallaan, on hän todennäköisesti pitänyt sitä tärkeämpänä videoprojektiin osallistumiseen verrattuna. Lammilla hänellä ei ollut mahdollisuutta käydä koulua tai saada epävirallisen suomen kielen opetuksen lisäksi muunlaista kielen opetusta. Näin ollen hänen mainitsemansa ”opiskelukiireet” ovat todennäköisesti pohjautuneet aivan oikeaan kiireen tuntuun opintojen ja kesäkurssien astuessa hänen uuteen arkeensa.

The third [video] was the one I've done, like, my daily life in Härmälä. But personally I didn't have any time to complete the video. -- That's the sad thing. -- It will be, like, really a challenge to grab the camera, and try to film. Especially now I live in Ylöjärvi. -- In Ylöjärvi it's not much people as Härmälä. -- And... it's kind of like, boring, 'cause we're just either on the computer, or doing homework or watching TV. [Jamal]

Myös Jamalin kohdalla muutto kesällä Härmälän ryhmä- ja perheryhmäkodista Ylöjärvelle lastenkotiin oli suuri käännekohta niin hänen henkilökohtaisessa elämässään kuin videoprojektin kannalta. Hän oli juuri saanut ns. uuden alun videoprojektissa muiden nuorten mukaan tulemisella sekä uusien videoiden kuvauksen kautta, kun äkillisen muuton kautta hänellä katkesi yhteys videoprojektiin eikä hän päässyt viimeistelemään videoita. Hän kuvaili ajatusta uudelleen kameraan tarttumisesta haastavaksi sekä uuden kodin eristyneisyyden että ympäristön virikkeettömyyden vuoksi. Uudessa asuinpaikassa hänen täytyi tavallaan aloittaa alusta kaikki, niin ystävyysuhteiden muodostaminen, arjen opettelu sekä myös videoprojekti.

Muutto on aina suuri elämänmuutos, ja yksi ihmiselle eniten stressiä aiheuttavista tekijöistä ikävaiheesta riippumatta (Aaltonen et al. 1999, 293). Pakolaisnuorten kohdalla jatkuvat elinympäristön muutokset ovat erityisen rankkoja, sillä vahva kiinnittyminen asuinpaikkaan on sodan ja pakolaisuuden kokemusten jälkeen usein muutenkin ongelmallista. Kodin ja tutun ympäristön menettäminen kokemuksena saattaa vaikuttaa siihen, että kiinnittyminen asuinpaikkaan nähdään tekevän ihmisen haavoittuvaksi muutoksen edessä. (Huttunen 2002, 196.) Tämä voi pahimmassa tapauksessa johtaa siihen, että usko ihmisten ja kodin pysyvyyteen alkaa kadota ja kokemus irrallisuudesta

lisääntyy, mikä vaikeuttaa kaikenlaista kiintymistä sekä uusiin ympäristöihin juurtumista.

Myös Parsons nostaa asuinpaikan jatkuvan muuttumisen esille alaikäisiä turvapaikanhakijoita ja oleskeluluvan saaneita nuoria kuormittavana tekijänä. Hän korostaa sitä, miten nuoret, ja erityisesti pienemmät lapset herkästi kiintyvät pitkinä odotusaikoina sekä asumisyksikkönsä työntekijöihin että asuintovereihinsa tai vaikkapa koulusta löydettyihin ystäviin. Turvapaikkapäätöksen sanelemana tai vaikkapa juuri nuorten vastaanottoyksikön lakkautuksen kautta alaikäinen turvapaikanhakija saattaa turvapaikkaprosessinsa aikana käydä läpi monta, nopeaakin, laitossiirtoa. Nuori joutuu jatkuvasti uudestaan luomaan luottamus- ja kiintymyssuhteet uuteen asuinpaikkaan samoin kuin kertomaan traumaattisista kokemuksistaan taas uusille ihmisille, mikä on suuri riskitekijä heidän hyvinvointinsa kannalta. (Parsons 2010, 37.)

5.1. Jamalin omaisen kuolema

Toinen suuri henkilökohtaisen elämän muutos Jamalille oli hänen saamansa uutinen äidin kuolemasta kotimaassa. Hän oli vähän ennen tämän tapahtumista kuvannut ensimmäisen henkilökohtaisen videonsa videoprojektien vetäjien kanssa, jossa hän muisteli kotimaataan ja kertoi äidistään.

But when we start doing it [the video], a lot of stuff have happened. – – I've lost my mum – – the video – – brought a lot of memories. It was gonna be too soon when I see the video. – – Videos are really strong, yeah. 'Cause they remind you a lot of... the past things. [Jamal]

Editointivaiheessa Jamal pyysi, että video poistettaisiin, koska sen katsominen oli hänelle liian tuskallista ("too painful"). Hän kuvaili itse henkilökohtaisen videon tekemisen olleen positiivinen kokemus, mutta äidin kuoltua videon olemassaolokin tuntui muistuttavan kuoleman aiheuttamasta tuskasta, jolloin videon poistaminen tuntui hänestä parhaalta ratkaisulta.

Luova työskentely sosiaalialalla, ja erityisesti pakolaisten kanssa, vaatii tilanneherkkyyttä, sillä se avaa kanavia hyvin henkilökohtaisiin asioihin ja kokemuksiin. Toiminnan vetäjän onkin tärkeää osata käsitellä oikein esiin nousevia ja mahdollisesti yllättäviäkin kokemuksia sekä niiden nostattamia tunteita osallistujien kanssa. Tunteiden prosessoinnille sekä luovaan menetelmään totuttamiselle on myös annettava aikaa. Osallistujien ei myöskään pitäisi kokea paineita osallistumisestaan tai prosessin etenemisestä. (Enoranta 2007, 103.) Myös nuorisotyön näkökulmasta ajan antaminen työskentelyprosessille on tärkeää. Esimerkiksi kuvallisen ilmaisun ohjauksesta on todettu, että mitä pidemmältä ajalta ohjaaja ja nuori tuntevat toisensa, sitä suotuisammat olosuhteet ovat avoimeen ja herkkään työskentelyyn. Tarkoitus on, että epäonnistuminen ja sen hyväksyminen nähtäisiin työskentelyssä vähintään yhtä tärkeänä kuin onnistuminen. (Aaltonen et al. 1999, 237.)

Videoprojektin vetäjät kunnioittivat Jamalin toivetta ja hänen videonsa poistettiin. Tämä on luovien menetelmien ohjauksessa tärkeää myös luottamuksen säilymisen sekä työskentelyn jatkumisen kannalta. Kuvallisen ja videotyöskentelyn lähtökohtana on, että nuori saa tuntea itse voivansa vaikuttaa työn tekemiseen ja tehdä esimerkiksi videosta kykyjensä puitteissa juuri sellaisen kuin haluaa. Luovat menetelmät muodostavat nuorelle merkittävän *non-formaalin* eli *ei-muodollisen oppimisen* kentän, joka rakentaa sekä erilaisten taitojen hallintaa sekä arvomaailmaa. Erona *formaaliin* eli *muodolliseen oppimiseen*, joka tapahtuu esimerkiksi koulun tai kasvatuksen kautta onkin juuri se, että nuoret kokevat luovassa työskentelyssä työn tavoitteiden ja toteuttamisen olevan heidän omassa hallinnassaan.. (Aaltonen et al. 1999; 230, 237.) Jos osallistuja kokee, ettei hänen toiveitaan työskentelyn suhteen oteta huomioon, saattaa jatko niin samassa projektissa kuin tulevaisuudenkin luovissa harrastuksissa vaarantua.

5.2. Pakolais- ja turvapaikanhakijanuorten erityisproblematiikkaa kehityspsykologian ja kotoutumisprosessin valossa

Kuten nuorten oman elämän solmukohtien limittymisestä videoprojektiin näkyy, turvapaikanhakija- ja pakolaisnuorilla on meneillään samanaikaisesti monia erilaisia prosesseja. Ensimmäinen prosessi on itse kasvuprosessi, jonka kaikki nuoret käyvät läpi aikuisiksi kasvaessaan. Nuoruus on aikaa, jolloin lapsuuden aikana saavutettu minäkuva joutuu kriisiin, ja entistä maailmankatsomusta aletaan kyseenalaistaa. Nuori alkaa etsiä laajempia näkemyksiä maailmankuvaansa ja löytää uusia ihanteita. Samalla hän alkaa miettiä tarkoitustaan ja paikkaansa maailmassa. (Aaltonen et al. 1999; 78, 84.)

Tässä valossa voisi ajatella, että nuorella pakolaisella tai maahanmuuttajalla on sinänsä otollinen tilanne muuttaessaan uuteen maahan – onhan uusi kulttuuri myös vastaus kehitysvaiheen tarpeeseen löytää uusi rooli ja laajentaa vanhoja näkemyksiä. Vaarana on kuitenkin myös ns. *roolidiffuusio*, eli roolien hajaantuminen, jolloin nuori ei pystykään löytämään itselleen yhtenäistä minäkäsitystä. Käsitykset maailmasta, itsestä ja elämästä saattavat jopa pirstaloitua, kun uusi kulttuuri tarjoaakin liian paljon valinnanvaihtoehtoja eikä nuorella ole ketään ohjaamassa valintojaan. (Aaltonen et al. 1999, 85.)

Nuoruuden kehitysprosessi liittyy kiinteästi toiseen samanaikaiseen prosessiin, jota pakolaisnuoret käyvät läpi, nimittäin kotoutumisprosessiin. Tähän liittyy jo aiemmin mainittu arvojen ja normiston sosialisatioprosessi mutta myös nuorille tyypillinen oman paikan etsiminen yhteiskunnassa. Post-moderni länsimainen yhteiskunta, jota Suomikin edustaa, tarjoaa nuorelle monenlaisia vaihtoehtoja ja tilaisuuksia esimerkiksi ammatinvalinnassa tai sukupuolielämässä. Nuorelle ei kuitenkaan kerrota, miten hänen tulisi maailmansa näiden vaihtoehtojen valossa rakentaa vaan hänen odotetaan löytävän ratkaisut itse. Tämä voi olla vaikeaa perinteisemmistä yhteisöistä ja kulttuureista tuleville nuorille, joiden kotimaassa käyttäytymissäännöt ovat selviä ja valintoja ohjataan yhteisöstä käsin. (Aaltonen et al. 1999, 86.)

Hämmennys valinnanvaihtoehtojen osalta on varsin tavallista Suomeen tulevilla pakolaisnuorilla, jotka perinteisesti saapuvat Euroopan ulkopuolelta, esimerkiksi

Lähi-idän tai Afrikan maista, joissa kulttuuri ja sosiaalieriarkeit ovat varsin erilaisia. On otettava huomioon, miten kunkin maan vallitseva kulttuuri muokkaa myös nuoruuden rooleja ja ihanteita. Nuoret saattavat kulttuurista riippuen haaveilla ja tavoitella aivan eri asioita. (Aaltonen et al. 1999, 84.) Länsimaiden ulkopuolelta tuleva nuori ei välttämättä haaveilekaan samanlaisesta ammatillisesta ja opiskeluun liittyvästä vapaudesta kuin suomalaiset nuoret vaan esimerkiksi avioliitosta tai perheenperustamisesta. Tällaisista kulttuuritaustoista tulevat nuoret saattavat kokea länsimaisen valinnanvapauden ja individualismin jopa ahdistavina.

Kotoutuminen on kaiken kaikkiaan pitkä, usein elämänkestoinen prosessi, jossa maahanmuuttaja valikoi ne piirteet, mitä säilyttää omasta kulttuuristaan ja mitkä omaksuu uudesta kulttuurista arkeensa. Eräänlaisena ideaalitasona nykyaikaisessa maahanmuuttajatutkimuksessa nähdäänkin jo 3. luvussa esitelty transnationaali toimijuus, jonka pohjalta maahanmuuttajalla olisi avaimet sekä lähtömaansa kulttuuriin identifioitumiseen että uuden asuinmaansa yhteiskunnassa tasavertaisena toimimiseen. (Huttunen 2002, 44.)

Kolmas nuorten läpikäymä prosessi on traumaattisesta kriisistä selviytyminen, mikä koskee lähes kaikkia pakolaisia, ja erityisesti pakolaislapsia ja nuoria. Yksin tulleet pakolais- ja turvapaikanhakijanuoret kokevat lähes poikkeuksetta väkivaltaa lähtömaassaan esimerkiksi sodan, poliittisen vainon tai terrorismin pelon kautta. Monet kohtaavat myös kaltoin kohtelua tai hyväksikäyttöä myös pitkän pakomatkinsa aikana. (Enoranta 2007, 190.) Väkivallan kokemuksilla, olivat ne sitten sodan, kidutuksen tai väkivaltaisten tapahtumien todistamisen kautta koettuja, on suuri uhka lapsen ja nuoren hyvinvoinnille ja terveydelle. Niistä aiheutuvat seuraukset voivat myös vakavasti vaurioittaa nuoren kasvua ja psyykkistä kehitystä. Väkivaltainen ilmapiiri uhkaa edellytyksiä kasvaa henkisesti tasapainoiseksi yksilöksi sekä vaikeuttaa nuoren kehityksen kannalta tärkeää turvallisuuden kokemuksen saamista. (Aaltonen et al. 1999, 408.)

Lähes kaikki väkivaltaa jossain muodossa kokeneet nuoret kärsivät myös post-traumaattisesta stressireaktiosta. Se syntyy, kun ihminen kokee omaa fyysistä olemassaoloaan, psyykkistä hyvinvointiaan, turvallisuuttaan tai sosiaalista identiteettiään uhkaavan ulkoisen tapahtuman. Oireisiin kuuluu esimerkiksi

ahdistuneisuuden, masentuneisuuden ja syyllisyyden tunteita, vihanpurkauksia, pelkoa yksinolosta ja fyysisestä vahingoittamisesta sekä univaikeuksia ja esimerkiksi väkivaltaisia painajaisia. (Aaltonen et al. 1999, 410, 418.)

Nuoren aikaisemmat ajatukset ja kokemukset maailmasta ovat saattaneet olla nuoruudelle tyypillisesti hyvinkin idyllisiä. Äkillinen traumaattisen tapahtuman kokeminen muuttaa kerralla sekä nuoren minäkuvaa että maailmankuvaa, mikä saattaa myöhemmin vaikuttaa myös nuoren suuntautumiseen tulevaisuuteen. Varsinaiseen traumaattisen tapahtuman käsittely- ja hyväksymisvaiheeseen pääsy kestää usein kauan riippuen siitä, miten järkyttävästä tapahtumasta on kyse ja miten vahvasti nuori on siihen reagoanut. Tämän aikana nuori alkaa hitaasti rakentaa uutta perustaa elämälleen ja saavuttaa uudelleen itsetuntoaan ja minäkuvaansa. Tämä on prosessi, jonka käsittelemiseen nuoret tarvitsevat aina tukea ja aikaa sekä usein myös ammattiapua. (Aaltonen et al. 1999, 418.)

Kotoutumisprosessin ja nuoruuden kasvuprosessin samanaikaisuuden vuoksi traumaattisen kriisin käsittelyprosessissa saattaa kulua lisäksi tavallista kauemmin. Prosessista selviämistä alaikäisillä turvapaikanhakijoilla hidastaa myös tiivis yhteiselo muiden traumatisoituneiden lasten ja nuorten kanssa ryhmä- ja perheryhmäkodeissa. Vaikka itse olisi jo päässyt oman traumaprosessinsa käsittelyssä eteenpäin, uusien tuoreiden traumakokemusten omaavien lasten ja nuorten muutto ryhmäkoteihin kuormittaa nuorta. Hän saa jatkuvasti muistutusta uuteen elinympäristöönsä vanhan asuinmaansa kauheasta tilanteesta ja joutuu näin elämään uudelleen traumaattisia kokemuksiaan. (Parsons 2010, 38.)

Suomeen tulleilla alaikäisillä turvapaikanhakijoilla havaitaan myös lähes aina muunkinlaisia psyykkisiä tai psykosomaattisia häiriöitä. Väkivallan kokemusten lisäksi jo pelkkä perheestä eroon joutuminen sekä turvapaikkapäätöksen odottaminen aiheuttavat levottomuutta ja masennusta traumaattisen kriisin päälle. Paha olo saattaa ilmetä esimerkiksi nuorten väkivaltaisuutena tai muuna häiriökäyttäytymisenä sekä univaikeuksina. (Parsons 2010, 37–38.)

Yhteenvetona tähän lukuun voidaankin todeta, että vaikka yksintulleet turvapaikanhakijanuoret monella tapaa ovat aivan kuin keitä tahansa

kasvuprosessiaan läpikäyviä suomalaisnuoria haaveineen ja unelmineen, on heidän elämäntilanteessaan monia tekijöitä, joiden vuoksi he vaativat erityishuomiota ja tukea. Tämä tulee ohjaajan ottaa huomioon kaikenlaisen toiminnan suunnittelussa heidän kanssaan sekä erityisesti luovien menetelmien käytössä.

Esimerkiksi molempien haastattelemieni nuorten tarinoita videoprojektista värittivät suurimmin heidän henkilökohtaisen elämänsä muutokset ja vastoinikäymisensä projektin aikana. Tämä vaikutti niin heidän kiinnostukseensa kuin konkreettisiin mahdollisuuksiinsa osallistua projektiin. Jamalille suurin henkilökohtaisen elämän solmukohta oli äidin kuolema. Hänen ensimmäinen todella henkilökohtainen videonsa jouduttiin jopa poistamaan videon herättäessä liian tuskallisia muistoja tapahtumasta. Projektin vetäjät kuitenkin kunnioittivat hänen toivettaan poistamalla videon, mikä mahdollisti luottamuksen säilymisen sekä kiinnostuksen jatkumisen projektia kohtaan.

Lisäksi molemmat nuoret kävivät läpi asuinpaikan ja näin myös yhteisön muuttumisen projektin aikana, millä oli suuri vaikutus heidän motivaatioonsa projektin kannalta. Sekä turvapaikanhakijan kotoutumisen että nuoren kehityksen näkökulmasta muutto on stressiä aiheuttava ja kodin löytymistä hidastava tekijä. Jamalilla muutto vaikutti erityisesti yhteyksien katkeamiseen videoprojektin vetäjiin, videoiden kesken jäämiseen sekä kuvaamisen hankaloitumiseen. Rahimille muutto oli myös henkilökohtaisessa elämässä suuri käännekohta hänelle tutun viiteryhmän ja eräänlaisen perheen hajoamisen kautta.

6. VIDEOPROJEKTIN LOPPUMINEN: NUORTEN REFLEKTOINTIA TOIMINNASTAAN SEKÄ PROJEKTIN NOSTATTAMIEN TUNNELMIEN JA TULEVAISUUDEN SUUNNITELMIEN KUVAUSTA

Viimeisessä luvussa vastataan tutkimuskysymykseeni siitä *miltä nuoresta tuntui projektin loputtua / loppuessa hänen kohdallaan*. Valotan myös nuoren nykyhetken suhtautumista videoprojektiin eli sitä, mitä hänelle on jäänyt projektista käteen sekä hänen tulevaisuuden suhtautumistaan videotyöskentelyyn. Molemmat haastatelluista olivat haastatteluhetkellä tyytyväisiä projektiin osallistumiseensa ja nimesivät sen yhdeksi harrastukseksi. Eroja löytyi siinä, että Jamalilla oli selvästi suurempi tarve ja kiinnostus jatkaa videokuvaamista juuri videoprojektissa kun taas Rahim piti sitä lähinnä yhtenä vaihtoehtona monien kiinnostuksen kohteidensa joukossa. Lopputuloksesta puhuttaessakin Jamal oli tyytyväisempi tekemäänsä videoon Youth as Refugees -sivustolla, kun taas Rahimin tuntemukset videoiden esillepanoon ja valintaan liittyen olivat negatiivisemmin värittyneet.

6.1. Ensimmäinen yhteneväisyyskohta: Videoprojektista tullut harrastus molemmille, molemmat myös haluavat jatkaa videotyöskentelyä tulevaisuudessa, omalla tavallaan

Molemmat pojat kokivat haastatteluhetkellä videoiden kuvaamisesta tulleen heidän harrastuksensa. Molemmilla oli myös haastatteluhetkellä ideoita tulevaisuuden kuvausprojekteihin, tosin Jamalilla suunnitelmat olivat tarkempia kuin Rahimilla. Rahim ilmaisi kysyttäessä mahdolliseksi sen, että kuvaisi muiden projektiin osallistuneiden kanssa vielä jotain ja että opettaisi taitoja muille kavereilleen. Hän myös kertoi tekevänsä mielellään yhteistyötä videoprojektilaisten kanssa, vaikka ei ollutkaan innostunut editoimaan jo kuvaamiaan videoita.

Tottakai mä olen kiinnostunut osallistua vielä, ja tehdä jotain. – – Se auttaa muakin että mä oppia jotain videossa tai tehdä jotain kivaa. Se on kiva. [Rahim]

Rahim kertoo yhdeksi tärkeäksi syyksi projektissa jatkamiseensa uuden oppimisen, millä onkin usein todettu olevan positiivisia vaikutuksia esimerkiksi turvapaikanhakijoiden voimaantumisen kannalta. Uuden oppiminen voi olla joko aiemmin kuvailtua non-formaalia oppimista tai perinteisempää, esimerkiksi koulussa tapahtuvaa formaalia oppimista. Erityisesti pakolaisilla ja turvapaikanhakijoille non-formaalia oppimista on korostettu usein tehokkaammaksi oppimistavaksi kuin formaalia oppimista, sillä siinä osaamista ei esimerkiksi mitata samalla tavalla kuin formaalin oppimisen kentällä.

Kuitenkin mahdollisuus uuden taidon opetteluun, oli se sitten formaalin tai non-formaalin oppimisen kautta, saattaa jo itsessään olla voimauttava kokemus, erityisesti pakolaisuuden aiheuttaman lamauttavan elämänkriisin jälkeen. (Enoranta 2007 73 – 74.) Rahim kuitenkin korostaa myös formaalin oppimisen tärkeyttä elämässään – videoprojektiin osallistuminenhan osittain myös jäi hänen kohdallaan kouluun ja opiskeluun liittyvien kiinnostuksen ja kiireiden vuoksi. Todennäköisesti parhaat lopputulokset saavutetaankin yhdistelemällä kumpaakin oppimisen tapaa – tärkeintä on siitä nouseva positiivinen kokemus itsen ja elämänhallinnasta.

Myös Jamal listasi mahdollisuuden uuden oppimiseen videokuvaamisen kautta yhdeksi tulevaisuuden jatkonsa syistä. Hän näki videoprojektissa jatkamisen mahdollisuutena oppia ja kokea jotain uutta, ja oli sen vuoksi valmis kokeilemaan, voisiko harrastus olla jatkossakin hänelle mielekästä tekemistä. Hänellä oli lisäksi myös omia, konkreettisia ideoita ja toiveita tulevaisuuden videokuvaamisen suhteen. Hän ilmaisi haluavansa jatkaa päivittäisen elämänsä kuvaamista uudessa asuinpaikassaan sen haasteellisuudesta huolimatta ja oli valmis kysymään muita lastenkodin nuoria osallistumaan videoiden tekoon kanssaan. Hän kertoi myös haluavansa yhdistää kiinnostuksensa ja tietämyksensä sairastamastaan diabeteksestä toiseen intohimoonsa, ruoanlaittoon videokuvauksen avulla.

The only time that I get to go to see someone who talks about diabetes, it's in the hospital. And I never met like other people with diabetes. – – I could make a film where I could cook, like the type of food that diabetic people can eat. [Jamal]

Videolla olisi merkitystä paitsi hänelle itselleen, myös suurempi tarkoitus – saada yhteys ja olla apuna niille, jotka taistelevat samanlaisten päivittäisten asioiden kanssa kuin Jamal. Jamalin tarve ”antaa jotain takaisin” yhteisölle ei ole harvinaista turvapaikanhakijoille ja pakolaisille, jotka ovat saaneet kokea kovia. *Empowering Asylum Seekers – Developing Good Practice* -teokseen on koottu artikkeleita erilaisista turvapaikanhakijoita voimauttavista työmenetelmistä, ja monissa niistä korostuu se, miten turvapaikanhakijat ovat saaneet vapaaehtoistyön tai yhteisönsä auttamisesta onnistumisen kokemuksia arkeensa.

Esimerkkeinä tällaisesta yhteisöllisestä työstä ovat Itävallan Grazissa turvapaikanhakijoiden perustama kulttuurikeskus ja kahvila, joiden tarkoitus olla kohtauspaikkana kantaväestölle ja maahanmuuttajille sekä afrikkalaisten turvapaikanhakijanuorten perustama radiokanava ”African time”, jossa he esittävät sekä uutisia ja musiikkia lähtömaistaan että tietoa Itävallan laeista ja kulttuurista. Yhteisen hyvän edistäminen on koettu positiiviseksi tekijäksi esimerkiksi siksi, että itsensä tarpeelliseksi ja hyödylliseksi kokeminen kasvattaa itsearvostusta ja antaa uudenlaista tarkoitusta elämään. Se myös auttaa sitoutumaan paremmin muuhun toimintaan sekä omaan kotoutumisprosessiin. (Enoranta 2007; 190–192, 195.)

6.2. Eroavaisuuksia tulevaisuuden visioissa

Vaikka molemmat nuoret ilmoittivat olevansa kiinnostuneita videoprojektissa mukana olemisesta tulevaisuudessakin, Rahim ei kertonut haastattelussa oppimista lukuun ottamatta tarkempia syitä siihen, miksi jatkaisi projektissa. Jamal sen sijaan listasi hyvinkin yksityiskohtaisesti ja syvällisesti syitä jatkoon. Hän koki videotyöskentelyn monipuoliseksi tekemiseksi, koska siinä pystyi leikittelemään luovuudella kuvaamalla ja editoimalla videoista aivan erinäköisiä. Jamal toivoi myös saavansa videotyöskentelyn kautta uusia ystäviä. Lisäksi hän kertoi tunteiden ja ajatusten ilmaisun olevan hänelle yleisesti ottaen vaikeaa, ja vaikei hän vielä koe itseilmaisun helpottuneen videoiden tekemisen kautta, hän uskoi että se voisi tulevaisuudessa olla väylä itseilmaisun

helpottumiseen. Hän uskoi myös, että videoiden kuvaus voisi olla musiikin ja ruoanlaiton tapaan keino hallita negatiivisia tunteita ja stressiä.

Luovat menetelmät tarjoavatkin usein hyviä stressinhallintakeinoja erityisesti nuorille. Luova työskentely voi olla sellaisenaan jo rentouttavaa tai piristävää, mutta se on myös mahdollisuus purkaa rakentavalla tavalla negatiivisia tunteita, kuten vihaa ja ahdistusta. Negatiivisten ajatusten ja tunteiden purkaminen ulkoiseen muotoon ehkäisee tunteiden ja ajatusten patoutumista sekä kohdentumista tuhoavalla tavalla ympäristöön tai nuoreen itseensä. (Aaltonen et. al. 1999, 507.) Luovat työmenetelmät nähdäänkin nuorten kehitysnäkökulmasta tehokkaina juuri ajatusten ja tunteiden ilmaisun välineinä, erityisesti sellaisille nuorille, joilla on vaikeuksia muutoin ilmaista niitä. Luova toiminta voi jo itsessään olla kommunikaation väylä tai kieli nuorelle, mutta se saattaa myös lopulta helpottaa sanallista tunteiden ja ajatusten ilmaisua. (Aaltonen et. al. 1999. 507.)

E erityisen tärkeää itseilmaisun mahdollistuminen on turvapaikanhakijoille, tapahtui se sitten kielen tai luovan toiminnan kautta, jotta he pärjäisivät päivittäisessä elämässään uudessa yhteiskunnassa. Itseilmaisun oppiminen auttaa turvapaikanhakijanuoria paitsi jokapäiväisten asioiden hoitamisessa myös myöhemmässä opiskelussa ja työnteossa. Jotta turvapaikanhakijat voisivat olla tasavertaisia vastaanottavan maan asukkaiden kanssa, on heidän kyettävä ilmaisemaan tunteitaan, mielipiteitään ja kulttuuriaan. Ilman itseilmaisun taitoa he joutuvat tyytymään hyväksymään muiden mielipiteet sellaisenaan itse muodostamaan mielipiteitään tai pääsemättä ilmaisemaan kantaansa. (Enoranta 2007, 75.)

6.3. Nuorten reflektointia videoprojektiin osallistumisesta

Tulevaisuuden pohtimisen lisäksi Jamal myös reflektoi tarkasti osallistumisestaan videoprojektiin nykyhetkestä käsin. Hän eritteli tuntemuksiaan ja suhtautumistaan sekä omaan panokseensa projektissa että videoiden julkaisuun Internetissä. Videoilla esiintymiseen ja niiden julkaisemiseen Internetissä hän suhtautui positiivisesti, ja oli ylpeä siitä, että oli saanut

videonsa näytteille. Hän myös ilmaisi videoprojektin olleen ensimmäinen asia, jonka hän koki saaneensa päätökseen elämässään, mikä teki hänet erityisen ylpeäksi osallistumisestaan projektiin.

I kind of got used to start something and not finish it. I've done that like, my whole life. And to be honest, this is the first thing that I feel like I have accomplished. Something that I didn't walk away from. [Jamal]

Rahimin suhtautuminen videoiden julkaisemiseen Internetissä taas oli yllättävän negatiivinen. Hän kertoi lähes kaksi kuukautta ensimmäisen haastattelunsa jälkeen tehdyssä lisäyksessä haastatteluunsa, ettei ollut vielääkään käynyt katsomassa videoita, vaikka oli kuullut kavereilta niiden julkaisemisesta. Hän kertoi, ettei ollut tiennyt, mitkä videot Internetiin laitettaisiin ja että jos hän olisi saanut valita, kyseiset videot eivät olisi päätyneet sinne. Rahim kertoi myös halunneensa enemmän fiktiivisten ja käsikirjoitettujen videoiden näkyvyyttä Internet-sivustoilla vastaanottokeskuksen pakolaisarjen dokumentoinnin sijaan. Hän oli myös huolissaan kriittisistä ja osin rasistisista kommenteista, joita videoihin oli kirjoitettu sivustolla. Haastattelun aikana Rahim kuitenkin kertoi, että videoiden esilläolo Internet -sivustolla oli ”ihan ok”. Kuitenkin myöhemmin videot nähtyään hän kirjoitti viestissään:

En pidä niistä ollenkaan en mä tiennyt että ne laittavat tämmösellä linkkillä Youth as refugeess en mä tykkää mun videosta tästä linkkistä. [Rahim]

Viestiä tulkitessani jäi epäselväksi, kokiko Rahim kielteiseksi videoiden linkittämisen Internetin Facebook -yhteisöön, josta käsin hän laitto viestinsä, vai oliko kyseessä videoiden sisältö, joka ei miellyttänyt häntä. Tämän negatiivisen kokemuksen syntyminen voi kertoa myös sekä ohjauksellisesta virhearvioinnista että väärinkäsityksestä projektin vetäjien ja nuorten välillä – ehkä tieto valituista videoista oli kerrottu yhdelle videoiden kuvauksiin osallistuneista nuorista ja oletettu tämän välittävän tiedon eteenpäin tai ehkä kyseessä oli väärinymmärrys Rahimin puolelta.

Kuitenkin näin vahvasti kielteisesti sävyttynyt kokemus videoiden näkemisestä julkisella foorumilla pitäisi ohjauksellisesta näkökulmasta ehdottomasti käsitellä

ohjaajien ja nuorten kanssa yhdessä. Luovien menetelmien ohjauksen periaatteenahan on se, että työtä, jota asiakas ei halua esitettävän ei saa esittää vastoin hänen tahtoaan tai hänen tietämättään. Hänellä on myös oltava mahdollisuus vaikuttaa lopputuloksen sisältöön halutessaan. Työn tulosten reflektointi sekä työskentelyn arviointi ovatkin näin ollen tärkeä osa luovan menetelmän ohjaamista. Myös palautteen antaminen ja saaminen puolin ja toisin olisi tärkeää koko prosessin ajan. (Enoranta 2007, 103.) Ennen videoiden julkaisua vetäjien olisi ollut hyvä käydä vielä kerran läpi videoiden sisältö ja se, että niiden näkeminen uudestaan uudessa ympäristössä ja erityisesti negatiivisen kommentoinnin valossa saattaisi herättää voimakkaitakin tunteita. Muistellessaan projektiin osallistumisestaan sekä Rahim että Jamal kokivat myös epämiellyttäväksi haastattelutyypiset videot, joilla kyseltiin menneisyyden ikävistä tapahtumista kotimaassa tai vaikeuksista Suomessa viranomaisten kanssa:

Silloin en halua olla kameran edessä, jos kysellään poliisista tai menneistä asioista. Haluan keskittyä tulevaisuuteen. Haastattelukin on ok jos puhutaan tulevaisuuden asioista. [Rahim]

Haastattelutyypiset ja menneisyyden traumaattisiin kokemuksiin keskittyvät videot alleviivaavat pakolaisen roolia ja nuorten erilaisuutta suhteessa muihin nuoriin, mikä saattaa olla syynä negatiiviseen suhtautumiseen tällaisten aiheiden käsittelyyn. Maahanmuuttajista ja pakolaisista tulee Suomen kaltaisissa valtioissa herkästi toimien kohteita; ihmisiä, joiden olemusta ja elämää määrittelevät erinäiset viranomaistahot kuten poliisi ja sosiaalityöntekijä. Oma tila ja mahdollisuus persoonallisiin valintoihin katoavat herkästi sosiaalisten luokittelujen ja syrjinnän kautta. Ihmisellä on kuitenkin perustavaa laatua oleva tarve kokea itsensä yksilöksi, ei vain taustansa tai etnisen alkuperänsä edustajaksi. Huttusen tutkimissa maahanmuuttajien elämäntarinoissa kirjoittajat halusivat korostaa asemaansa yksilönä ja persoonana ja tulla kirjoitetuksi ulos ”ulkomaalainen”-kategoriasta. (Huttunen 2002,101.)

Some people say it's good to live your past sometimes. – – Like, you could see what you could have done right. – – But for me it's kind of like no, that's the past. I've done that, let me move on to the future. [Jamal]

Vahva suuntautuminen tulevaan molempien nuorten kohdalla kertoo mahdollisesti vahvasta diasporisesta asennosta tulevaisuuteen nähden. Tämä on Huttusen mukaan varsin tavallista pakolaisilla, jotka ovat joutuneet jättämään entisen elämän taakseen vailla takuuta paluusta. Sosiaalisissa suhteissa ja yhteisön jäsenyydessä muotoutunut persoona ja sitä kannatellut sosiaalinen maailma on kadonnut, mikä on eräänlainen ”entisen minän kuolema”. Vaikka entistä elämää kotimaassa hallitsisikin pelko ja uhka väkivallasta, on sinne silti rakennettu koti perheen, ystävien ja oman kulttuurin kautta. Kotimaan muistelu onkin monelle itsensä muistelua ehjänä ja täysivaltaisena, ei sodan ja kurjuuden muistelua. (Huttunen 2002; 200, 206.)

Tästä syntyy usein diasporinen asento, joka voi olla ajassa ja paikassa joko suuntautunut menneisyyteen, toiveena paluusta entiseen, tai tulevaisuuteen, muutosprojektin muodossa. (Huttunen 2002; 200, 206.) On varsin tavallista, että juuri nuorten pakolaisten kohdalla diasporinen asento on juuri tulevaisuuteen suuntautuva, sillä elettyä elämää entisessä kotimaassa ei ole kuitenkaan takana yhtä montaa vuotta kuin esimerkiksi aikuisilla turvapaikanhakijoilla. Haastateltavieni kohdalla diasporasta kertoo se, että heidän tulevaisuuden muutosprojektinsa sisältyy toive paluusta entisen persoonaan tai rooliin tulevaisuudessa, ei niinkään välttämättä fyysisestä paluusta kotimaahan.

Voimakas suuntautuminen tulevaisuuteen on kuitenkin yleinen ilmiö ylipäättään nuoruusiällä. Se liittyy oman paikan etsimiseen elämässä sekä ihanteiden ja unelmien saavuttamiseen, jotka nuoruusiässä ovat usein varsin ehdottomia. Nuori pyrkii kohti unelmiaan ja asettaa itselleen tavoitteita niiden löytämiseen ja toteuttamiseen. (Dunderfelt 1991, 83–86.) Onkin luonnollista, että nuori, joka voimakkaasti etsii ja tavoittelee ihanteitaan, on suuntautunut tulevaisuuteen, jossa toivoo näiden ihanteiden toteutuvan.

It was kind of good, where I had to talk about my past and about my personal life. – – I was kind of proud to see when I saw the video. – – But it was gonna be too soon when I see the video. – – So I just wanted that to be erased and start with new. – – It was comfortable that I – – was doing something that, it wasn't from the past but the

present. -- Like how was I feeling and how -- does my daily life go. -- That was pretty awesome. [Jamal]

Oman tarinan kertomista myös puolletaan, jopa turvapaikanhakijoilla, joilla on taustallaan monenlaisia traumaattisia kokemuksia. Identiteetin muodostuminen voidaan nähdä eräänlaisena narratiivina – se muodostuu reflektoinnista, tarinoista, muistoista ja sosiaalisista tilanteista ja suhteista. Näin ollen narratiivin, tarinan, kertominen voisi mahdollisesti vahvistaa myös identiteettiä narratiivina. Oman tarinan kertominen muille laittaa omat kokemukset ja elämänmuutokset mittasuhteisiin ja auttaa yksilöä prosessoimaan niitä. (Enoranta 2007. 76.) Lisäksi oman tarinan pohtiminen auttaa selventämään omia suhteita elämän eri paikkoihin ja yhteisöihin sekä rakentamaan jatkuvuutta maantieteellisten rajojen ja siirtymien yli (Huttunen 2002, 16). Kuitenkin ne foorumit, joilla omaa tarinaa esitetään, on valittava tarkoin. Julkinen Internet-sivusto, jolla nuoret esiintyvät vielä omilla nimillään ja saavat nimettöminä pysyviltä kommentoijilta palautetta saattaa olla liian rankka ympäristö oman tarinan ensimmäiselle esitykselle.

Jamalkaan ei näe menneisyydestä tai henkilökohtaisesta elämästä videolla kertomisessa pelkästään negatiivisia sävyjä. Kertomuksissaan kuvaamistaan videoista hän mainitsee moneen otteeseen, miten hienoa oli kuvata video, jossa hän sai olla keskiössä ja kertoa elämästään videon avulla projektin vetäjälle ("one on one") ilman muita nuoria. Hän kertookin syyksi videon poistamiseen pikemminkin sen, että sen näkeminen juuri menetyksen kokeneena olisi liian raskasta. Myöhemmin nykyisyyden kuvaaminen tuntui hänestä "melko mahtavana" ("pretty awesome"), mikä kertoo myös siitä, että ongelmana ei ollut videoiden henkilökohtaisuus vaan niiden sijoittuminen menneisyyteen, jota ei vielä oltu valmis kohtaamaan. Ohjauksellisesta näkökulmasta tätä voidaan pitää onnistumisena – videoprojektin vetäjät onnistuivat säilyttämään henkilökohtaisen tason videoissa vastoin käymistä huolimatta.

Kuudennen luvun tarkoitus oli kokonaisuudessaan valottaa sitä, mikä oli nuorten suhtautuminen videokuvaamiseen tulevaisuuden harrastuksena ja sitä, miten he reflektivat toimintaansa ja projektin sisältöä jälkeinpäin. Molemmat nuoret ilmaisivat kokevansa videokuvaamisen nyt yhdeksi harrastuksestaan.

Rahim ei eritellyt uuden oppimisen lisäksi tarkemmin syitä videoprojektissa jatkamiseen, mutta Jamalilla niitä löytyi sitäkin enemmän. Hänellä oppimisen lisäksi syinä olivat muun muassa mahdollisuus monien kiinnostuksenkohteiden yhdistämiseen videokuvauksen kautta sekä muiden auttaminen. Henkilökohtaisempia syitä jatkoon hänelle olivat videokuvauksen mahdollinen itseilmaisua ja stressinhallintaa helpottava vaikutus. Luovat menetelmät onkin koettu tässä asiassa hyödylliseksi, niin yleisesti nuorten kanssa kuin erityisesti turvapaikanhakijoiden kanssa työskenneltäessä.

Toinen ero poikien välillä oli suhtautumisessa videoiden esillepanoon: Jamal in suhtautuminen videoiden julkaisemiseen Internetissä oli hyvin myönteinen, Rahimilla taas kokemus oli hyvin kielteinen. Syyt tähän hänen kohdallaan olivat epäselviä, mutta ohjauksella ja palautteen annolla olisi mahdollisesti voitu vaikuttaa nuoren myöhempään suhtautumiseen sivustoa kohtaan. Molemmat nuoret kokivat myös negatiivisina menneisyyteen ja ongelmiin keskittyvät henkilökohtaiset videot, sillä ne muun muassa vahvistivat stereotyyppistä kuvaa pakolaisesta. Jamal totesi henkilökohtaisten videoiden kuvaamisen kuitenkin yleisesti positiiviseksi kokemukseksi, erityisesti kun videot keskittyivät nykyisyyteen tai tulevaan. Myös Rahim halusi mieluummin keskittyä tulevaan videoillaan, mikä saattaa viitata heidän kohdallaan sekä nuorille tyypilliseen tulevaan suuntautumiseen että pakolaisille mahdolliseen tulevaisuuden diasporiseen asentoon.

7. JOHTOPÄÄTÖKSIÄ

Opinnäytetyöni tarkoitus oli avata nuorten kokemuksia ja merkityksenantoa Youth as Refugees -projektille. Alaikäisen ilman huoltajaa tulleen turvapaikanpaikanhakijan ja pakolaisen elämässä on samaan aikaan meneillään monenlaisia prosesseja, jotka leimaavat kaikki hänen kokemuksiaan myös harrastetoiminnasta. Nämä prosessit liittyvät nuorten integraatioon, kehitykseen sekä traumaattisesta kriisistä selviämisen prosessiin, joka kaikkien sotaa tai väkivaltaa kokeneiden on jollain lailla käytävä läpi.

Maahanmuuttajan integroitumisen ja voimaantumisen näkökulmasta videoprojekti antoi nuorille heidän kotoutumisprosessiaan tukevaa mielekästä tekemistä, onnistumisen ja itsearvostuksen kokemuksia sekä kasvatti heidän tavoitteellisuuttaan, minkä voidaan nähdä olevan lähtökohta sekä voimaantumisen kokemukselle että transnationaalien toimijuuden löytämiselle.

Myös videoprojektin synnyttämät yhteisöllisyyden kokemukset tukivat omalta osaltaan nuorten kotoutumisprosessia, sillä se tuki sitä yhteisöä, josta nuori perheen puutteessa oli "tuottanut" kodin. Yhteisössä harrastaminen toi nuorille avaimia sosiaaliseen koodistoon, arvo- ja normijärjestelmään sekä tätä kautta sosialisointiin, joka on kaiken integroitumisen lähtökohta. Myös henkilökohtaisen elämän solmukohdissa, kuten omaisen kuolemassa, nuoret saivat videoprojektista tukea ja luottamuksen syntyminen tunteita, mikä mahdollisti heidän harrastuksensa jatkamisen vaikeassakin tilanteessa.

Videoprojektin voidaan nähdä tukeneen nuorten integraatiota myös sen tuottamien oppimisen kokemuksen vuoksi, jotka luovat perustaa voimaantumiseen. Erityisesti projektin tarjoama non-formaali oppiminen, sopii turvapaikanhakija- ja pakolaistaustaisille nuorille, sillä siinä ei tarvita välttämättä kielellistä osaamista eikä taitoja mitata samalla tavalla kuin formaalissa oppimisessa.

Videoprojekti tuki myös nuorten integroitumista tuomalla heille luovan kentän, jossa toteuttaa ideoitaan sekä mahdollisuuden kokea videokuvauksen kautta auttavansa yhteisöään. Tämä puolestaan vaikuttaa tarpeellisuuden tunteen

kasvua ja näin voimaantumisen kokemusta. Nuorille kokemus videoprojektista mahdollisuutena parantaa itseilmaisua sekä stressinhallintaa, ovat myös ensiarvoisen tärkeitä heidän yhteiskunnassa pärjäämisensä ja integroitumiseen tunteen kasvattamisen kannalta.

Integroitusprosessin kannalta ainoa, mahdollisesti kielteinen asia, jonka nuoret nostivat kokemuksistaan, oli menneisyyteen ja ongelmiin keskittyvien videoiden tekeminen. Tämä vahvisti heidän pakolaisrooliaan yhteiskunnassa eikä antanut mahdollisuutta yksilölliseen näkökulmaan videolla. Myös nuorten tarve keskittyä tulevaisuuteen kertoo mahdollisesti tulevaisuuteen sijoittuvasta diasporisesta asennosta, joka osoittaa heidän olevan vielä matkalla integraatioprosessin tavoitteeseen transnationaalista toimijuudesta. Kuitenkin videoprojektin luoma tilaisuus kertoa omaa tarinaansa videoilla antoi nuorille mahdollisuuden rakentaa tarinallista jatkumoa elämälleen lähtömaasta Suomeen. Tämä vahvistaa nuorten pakolaisten integraatioprosessin myllerryksissä kovilla olevaa identiteettiä, minkä voidaan nähdä vaikuttavan positiivisesti sekä kotoutumiseen että nuorten kehitykseen.

Nuoruuden kehitysprosessin ja myös traumaattisesta kriisistä selviämisen kannalta videoprojekti toi myös muita tärkeitä kokemuksia siihen osallistuneille nuorille. Videoprojektin kaltaisen luovan toiminnan antamat kokemukset yksilöllisyydestä, omaehtoisuudesta ja itsetuntemuksesta olivat olennaisia sekä kehityksen että kriisistä selviämisen kannalta. Myös videoprojektin tuoma mahdollisuus leikitellä luovuudella on tärkeä osa nuorten kasvua. Videon jättämä ”jälki”, josta nuoret saattoivat olla ylpeitä kasvatti heidän itsearvostustaan ja näin myös elämänhallinnan tunnetta.

Myös nuorten videoprojektissa positiivisena kokema ryhmätyöskentely kasvatti heidän sosiaalisia taitojaan sekä antoi heille tärkeitä ryhmään kuulumisen kokemuksia. Lisäksi nuorten esille nostamat videoprojektin mahdollisuudet löytää samanhenkisiä ystäviä antoivat heille myönteisiä kokemuksia ja mahdollisuuksia sitoutua harrastukseen tätä kautta. Ryhmässä työskentelemisestä nouseva vuorovaikutustaitojen oppiminen tukee sosialisatiota, joka on tärkeä kehitystehtävä nuoruusiällä.

Myös videoprojektin tuoma mahdollisuus itseilmaisun sekä tunteiden ja stressinhallinnan kehittymiseen on tärkeää niin nuorten kasvun kuin traumaattisesta kokemuksesta selviämisen kautta. Nuoren oppiessa kuvallisen työskentelyn kautta ilmaisemaan myös kielteisiä tunteitaan ehkäisee tämä niiden purkautumista tuhoisassa muodossa hänen ympäristöönsä. Tunteiden hallinnan ja tunnistamisen opettelu kuvallisen työskentelyn kautta on myös avain kasvuun.

Verratessa Youth as Refugees -projektin asettamia nuorten esille nostamiin kokemukseen yhteisötaideprojektista voidaan sanoa projektin onnistuneen monin tavoin päämäärissään. Vaikka yhteisötaide eroaa esimerkiksi sosiokulttuurisesta innostamisesta siinä mielessä, että siinä vaaditaan työskentelyprosessilta jonkinlainen taiteellinen tuotos, eivät nuoret kokeneet tämän luovan kielteisiä paineita. Kumpikin nuorista korosti tulevaisuuden toiveissaan sekä syyssään lähteä projektiin myös videotyöskentelyn oppimista. He kokivat aiheen itsessään mielenkiintoiseksi ja sen oppimisen hyödylliseksi myös tulevaisuuden kannalta. Näin ollen taiteellisen tuotoksen vaatiminen nuorilta auttoi heitä myös kehittymään ja oppimaan tätä taiteenlajia.

He pääsivät näyttämään osaamistaan ja saamaan siitä onnistumisen kokemuksia sekä löytämään kohtia, joissa heillä oli vielä kehittymisen varaa – molemmat tekijöitä, jotka motivoivat heitä projektissa jatkamiseen. Ohjauksellisesta näkökulmasta onkin tärkeätä, että vastuuta lopputuloksen syntymisestä annetaan osallistujan kiinnostuksen ja valmiuksien mukaan. On toimittava herkästi ja kuunneltava, missä vaiheessa osallistuja prosessissaan on, jotta selviää, onko kuinka paljon vastuuta hän on valmis ottamaan.

Taiteen tuottamisen lisäksi videoprojektin tavoitteisiin kuului nuorten näkökulman saaminen videoille heidän arjestaan sekä toiveistaan tulevaisuuden suhteen. Nuorten esittämien kokemusten perusteella tämänkin tavoitteen voi sanoa toteutuneen. Jamalin ylpeys ja onnistumisen kokemukset omia videoista kertovat siitä, että hän kokee ne jollain tapaa omikseen ja omannäköisikseen. Hänen oma äänensä on tullut kuuluville videoiden kautta, ja hän voi olla ylpeä tuotoksestaan.

Myös Rahimin lämpimät muistot ystävien kanssa kuvatuista uinti- ja jalkapallohetkistä kertovat siitä, että nuoret ovat saaneet projektissa toteuttaa omia kiinnostuksen kohteitaan kuvaamalla tärkeiksi kokemiaan asioita. Kuitenkin Rahimin negatiivinen suhtautuminen Internetissä esitettyihin videoihin kyseenalaistaa sen, oliko lopputulos kaikilta osin nuorten näköinen. Hän kertoi, ettei ollut tyytyväinen siihen, mitkä videot sivustolle valittiin ja että olisi halunnut toisenlaisten, esimerkiksi teatterimaisten videoiden nousevan sivustolle. Tämän välttämiseksi vetäjien olisi ollut hyvä keskustelun, palautteen ja yhdessä arvioinnin kautta selventää nuorille tarkoituksensa videoiden valinnalle.

Rahimin suhtautuminen saattaa kuitenkin kieliä myös jostain positiivisesta – nimittäin oman äänen löytämisestä, joka oli myös yksi videoprojektin tavoitteista. Hän on projektin kautta löytänyt oman tapansa tehdä videoita ja haluaa osaamisensa ja kiinnostuksensa näkyvän myös julkisesti esitetyssä lopputuloksessa. Jonkinlaisesta keskustelusta tai yhteenvedosta olisi tässäkin tapauksessa ollut hyötyä, jotta tämän kiinnostuksen herääminen olisi välittynyt vetäjille.

Myös projektin tavoite lujittaa nuorten yhteisöä heidän asuinpaikassaan yhteisötaiteen keinoin toteutui erityisesti Lammin vastaanottokeskuksella, ja myöhemmin sen elementtejä löytyi myös Jamalin kertomuksista Härmälän ryhmä- ja perheryhmäkodista. Jamalin kohdalla kuitenkin osallistumismotivaatio meinasikin alussa kokonaan hiipua muiden nuorten tipahdellessa pois projektista. Ohjauksellisesta näkökulmasta tähän nuorten katoamiseen olisi ollut hyvä pureutua tarkemmin: selvittää sen syyt ja mahdollisuudet tukea nuorten projektissa jatkamista.

On kuitenkin vaikea ulkoapäin selvittää kaikkea sitä ryhmädynamiikkaa, joka liittyy nuorten arkeen ryhmä- ja perheryhmäkodeissa. Vaikka projektiin osallistuneiden nuorten ja vetäjien välille muodostui hyvä luottamussuhde projektin aikana, eivät järjestäjät päässeet yhtä intensiivisesti todistamaan ja elämään laitoksen arkea nuorten kanssa kuin vaikkapa sosiaaliohjaajat. Näin ollen vetäjien ei ollut mahdollista nähdä saati vaikuttaa kaikkiin niihin syihin, joita nuorilla ehkä oli videoprojektissa lopettamiseensa.

Suosituksena tulevaisuuden vastaaviin projekteihin toteaisin, että tässä tilanteessa yhteistyön tiivistäminen nuorten asuinpaikan kanssa voisi olla hyödyllistä. Kommunikoimalla esimerkiksi nuorten projektiin sitoutumiseen liittyvistä ongelmista paikan ohjaajille, voisivat työntekijät hyödyntää ohjauksellista ammattitaitoaan ja toimia nuorten tukena videoprojektissa jatkamisessa. Myös jonkun sosiaalialan ammattilaisen tai esimerkiksi sosionomiopiskelijoiden (AMK) mukaan ottaminen yhteisötaideprojekteihin voisi tulevaisuudessa olla hedelmällistä, jotta molempien alojen osaaminen tulisi parhaiten hyödynnettyä.

Videoprojektin vetäjien ohjauksellista onnistumista kuitenkin puoltaa se, miten he saivat yksin projektiin jääneen Jamalin jatkamaan harrastustaan jopa hänen henkilökohtaisen elämän solmukohdistaan huolimatta. Hän kertoi inspiroituneensa vetäjien ideoista ja työpanoksesta projektiin. Hän myös totesi saaneensa motivaatiota aina videoprojektin vetäjien käytyä asuinpaikassaan, vaikka se muutoin oli vaikeaa muiden nuorten kiinnostuksen puutteen vuoksi. Lisäksi hän suhtautuu edelleen positiivisesti ajatukseen kuvaamisen jatkamisesta uudessa elinympäristössään, vaikka toteaaakin sen haasteelliseksi. Hän uskoo kuitenkin jo itse pystyvänsä vaikuttamaan kuvausinnon syntymiseen löytämällä oikeanlaisen kipinän ("the spark that I need").

Usko omiin vaikuttamismahdollisuuksiin sekä positiivisuus tulevaisuutta kohtaan määrittellään merkiksi elämänhallinnan tunteen sekä subjektiivisen hyvinvoinnin kasvusta. Jamal ei enää asetu Huttusen esittämään "passiiviseen pakolaisen rooliin", jota määrittää riippuvuus viranomaisista ja toimenpiteiden kuten laitossiirron kohteena oleminen. Videoprojekti näyttää omalta osaltaan aktivoineen turvapaikkaprosessissa kahliutunutta toimijuutta uudelleen ja antaneen nuorille välineitä elämänhallintaan.

8. OMA ARVIO JA KRITIIKKI

Opinnäytetyössä tavoitteeni oli selvittää alaikäisten yksintulleiden pakolaisnuorten kokemuksia Youth as Refugees -videoprojektista asettamani tutkimustehtävän ja -kysymyksien avulla. Se, pysyinkö tutkimustavoitteessani, liittyy kiinteästi tutkimuksen validiteettiin, ja on tärkeä osa työn reflektointia. Uskon pitäytyneeni pitkälti tutkimustehtävässä, sillä koin saaneeni vastaukset asettamiini tutkimuskysymyksiin. Uskon erityisesti tarinallisuuden hyödyntämisen tutkimuksellisenä viitekehyksenä pitkälti olleen avainkokemusten selvittämiseen. Tarinan muodossa kokemuksia oli helpompi selvittää ja käsitellä, kuin esimerkiksi strukturoidun haastattelun tai kyselylomakkeen kautta, jotka aineistonkeruumenetelminä rajaavat pitkälti haastateltavan vastausmahdollisuuksia.

Tarinallisuudesta nouseva tietty tutkimuksellinen vapaus lisää kuitenkin myös tutkijan eettistä vastuuta. Tarinallisuutta käytettäessä on aina muistettava se, että kontekstistaan irrotetulla tarinalla on loputon määrä tulkintoja. Tarinaa riittävästi pyöritellen sen voi siis saada kuulostamaan juuri sellaiselta kuin itse haluaa, ja lopulta tarina saattaa muokkautua sellaiseksi, ettei kertoja enää edes tunnista sitä omakseen. Tarinan kertoja on kuitenkin aina myös tarinan omistaja, jolloin hänellä pitäisi olla valta valvoa sitä, miten hänen tarinaansa käytetään.

Aiheena kokemukset on myös monimutkainen teema, sillä nuorten keskinäiset kokemukset samoistakin tapahtumista saattoivat olla täysin erilaisia. Oli esimerkiksi mielenkiintoista, miten Rahim koki Härmälän ryhmä- ja perheryhmäkotiin muuttamisen myös videoprojektista irtautumisen kohdaksi samalla kun Jamal taas kuvasi juuri Rahimin tulon ja videoprojektiin osallistumisen Härmälässä yhdeksi häntä jatkamaan motivoineeksi tekijäksi. Myös omat muistikuvani videoprojektin seuraamisen ja sen ohjaamisessa avustamisesta työharjoitteluni puitteissa saattoivat erota monella tapaa nuorten kokemuksista. Tähän vaikuttavat sekä näkökulmani sosiaalialan opiskelijana sekä videoprojektin vetäjiltä saamani tiedot projektista kokonaisuutena.

Yksi suurimmista tutkimuksen eettisistä haasteista niin haastatteluja tehdessä kuin työtä kirjoittaessa olikin antaa nimenomaan nuorten kokemusten olla pääosassa eikä värittää niitä omilla näkemyksillä. Pyrkimykseni tutkimuksessani oli olla mahdollisimman uskollinen haastattemieni nuorten tarinoille. Tiivis yhteydenpito heihin opinnäytetyöprosessini aikana mahdollistikin sen, että olin jatkuvasti kosketuksissa heidän näkemyksensä ja kokemuksena kanssa. Oma tavoite työssäni oli juuri nuorten kokemusten näkyville tuominen, ja tämän vuoksi tunsin myös suurta vastuuta välittää heidän tarinansa oikein niin videoprojektin vetäjille ja opinnäytetyöni lukijoille.

Yksi tarinallisuuden käyttämisen eettisistä perusteista on juuri tarinan palauttaminen sen kertojalle. Ajan ja resurssien puutteen vuoksi en kuitenkaan valitettavasti ehtinyt kirjoitusprosessin aikana reflektoida kirjoittamaani kovinkaan paljon nuorten kanssa. Mielekkäintä olisi ollut, että jokaisen kokemuksia käsittelevän luvun kirjoitettuani olisin käynyt sen sisällön läpi myös nuorten kanssa. Tällöin olisin saanut palautetta jo työtä tehdessäni ja voinut korjata mahdolliset asia- ja tulkintavirheet välittömästi.

Tarkoitukseni onkin työn valmistuttua käydä se, ja siinä esiteltyt nuorten tarinat heidän itsensä kanssa läpi. Haluan saada heiltä palautetta tarinoiden käytöstä ja heidän näkökulmansa esille tuomisesta oman ammatillisen sekä tutkimuksellisen otteeni kehittymisen kannalta. Työstäni tulee myös kopio Härmälän ryhmä- ja perheryhmäkotiin, sillä tutkimuksellinen tietoni on kerätty sieltä. Tarkoitukseni on myös selvittää paikan työntekijöiden kanssa heidän näkökantojaan opinnäytetyöni tuloksia ja johtopäätöksiä kohtaan.

Opinnäytetyön aineiston keruussa ja tarinoiden muodostamisessa on myös validiteetin ja rehabiliteetin kannalta otettava huomioon jo aiemmin mainitsemani vuorovaikutukselliset ja kielelliset seikat tarinan kommunikoimisessa. Se, että haastattelijat joutuivat kertomaan kokemuksistaan vieraalla kielellä, karsi varmasti jonkin verran heidän ilmaisuaan. Se saattoi vaikuttaa myös siihen, että tarinasta jäi jotakin pois sen vuoksi, että kertoja koki, ettei pystynyt sitä sanallisesti ilmaisemaan riittävän hyvin. Myös tarinan tulkinnassa saattoi tulla väärinkäsityksiä, kun haastattelijana liitin joillekin haastateltavan käyttämille sanoille erilaisia merkityksiä kuin haastateltava oli niille tarkoittanut.

Tämän vuoksi suullisen kerronnan lisäksi tarinan muodostamisen tueksi olisi jälkeinpäin ajatellen voinut asianmukaista ottaa muitakin keinoja, kuten kuvien ja symbolien käyttöä sekä piirtämistä. Hyödyllistä olisi voinut olla myös esimerkiksi videoprojektista tai sen aloittamisesta kertovan tarinan kirjoittaminen ensin paperille joko omalla äidinkielellä tai vieraalla kielellä, jolloin haastateltava olisi saanut ensin rauhassa miettiä yksin tarinan muotoa ja sisältöä.

Uskon myös, että omilla haastattelutaitojeni kehitymisellä ja ensimmäisestä haastattelusta saamalla kokemuksilla saattoi olla vaikutusta siihen, miksi jälkimmäisestä haastattelusta tuli yli 30 sivua pidempi kuin ensimmäisestä. Opin ehkä tarkentamaan kysymyksiä ja esimerkiksi jutustelemaan niiden välillä luottamuksellisen tunnelman luomiseksi haastattelutilanteeseen. Pohdinnoissani olen kuitenkin tullut myös siihen tulokseen, että myöhemmin haastatellun Jamalin into projektissa jatkamiseen saattoi vaikuttaa siihen, että hänellä oli enemmän sanottavaa haastattelutilanteessa kuin Rahimilla. Hän on myös ehkä ilmaisultaan yksityiskohtaisempi ja luonteeltaan pohdiskelevampi keskustelija kuin Rahim, joten tälläkin on saattanut olla jo merkitystä haastattelun pituuteen. Mielenkiintoista olisikin ollut tietää, minkälaisin ohjauksellisin keinoin olisin saanut Rahimin houkuteltua samanlaiseen keskusteluvireeseen ja reflektioon kuin Jamalin. Aktiivisen kuuntelun asiakastyön menetelmästä oli molemmissa haastattelutilanteissa hyötyä, mutta kenties motivoivan haastattelun tai muiden kerrontaa edistävien keinojen hallitsemisella nuoren ilmaisua olisi saanut kartutettua vielä enemmän.

Työn reabiliteettiin liittyy esimerkiksi se, voidaanko tutkimustuloksia yleistää tai hyödyntää muussa tutkimuksessa. Tähän totean, että kokemuksia tutkiessa niitä on kokemusten henkilökohtaisen ja yksilöllisen luonteen vuoksi vaikeaa yleistää laajemmin esimerkiksi kaikkia yksintulleita turvapaikanhakija- tai pakolaisnuoria koskeviksi. Tällaisen tutkimuksen tekeminen vaatisi pidemmän aikavälin ja suuremman otannan käyttöä tutkimuksessa sekä myös määrällisen tutkimuksen elementtien hyödyntämistä. Laajemmalle, yksintulleita turvapaikanhakijoita ja pakolaisia koskeville tutkimuksille olisikin tarvetta Suomessa niin työmenetelmien kuin nuorten yhteiskunnallisen aseman edistämisen kannalta.

Omat sekä opinnäytetyöprosessiin varatut resurssit eivät kuitenkaan riitä näin laajan työn tekemiseen, joten keskityin sellaiseen aiheeseen, joka minun oli mahdollista tietämykseni ja koulutukseni pohjalta toteuttaa. Uskon, että pääsin kuitenkin tavoitteisiini työni kautta tuoda haastatteliini nuorten näkökulmaa esille. Toivon myös, että työni kautta alaikäiset yksintulleet turvapaikanhakijat sekä pakolaiset tulisivat jollain tapaa näkyvämmiksi, jos ei nyt koko yhteiskunnassa, niin ainakin sosiaalialan kentällä ja Tampereen ammattikorkeakoulun sosiaalialan koulutusohjelmassa.

Koin myös saaneeni vastauksen tutkimustehtävääni nuorten tarinoita purkaessani ja työtä kirjoittaessani. Aineistosta olisi noussut teemoja myös pitkälti yli tutkimustehtäväni, mikä teki kirjoittamisprosessin sekä mielenkiintoiseksi että haastavaksi. Jatkotutkimuksia ajatellen nostaisin tarkemman tutkiskelun kohteeksi erityisesti nuorten traumaattisten kokemusten limittymisen heidän elämäänsä ja sen vaikutukset esimerkiksi kotoutumisprosessiin. Lisäksi olisi mielenkiintoista tietää, minkälaisia pidemmän aikavälin vaikutuksia videoprojektilla olisi nuorten elämään ja esimerkiksi näistä prosesseista selviämiseen. Myös yhteisötaideprojektin vetäjien kokemusten tutkiminen on aihe, johon haluaisin joskus pureutua – minkälaisia kokemuksia he saivat ohjaamisesta ja miten he refleктоivat projektin onnistumista?

9. LÄHTEET

Aaltonen, M.; Ojanen, T.; Vihunen, R.; Vilén, M. 1999 Nuoren aika. Helsinki: WSOY / Oppimateriaalit.

Dunderfelt, T. 1991. Elämänkaaripsykologia. Porvoo: WSOY.

Enoranta, T. (toim.) 2007. Empowering Asylum Seekers – Developing Good Practice. Tampere: ASAP: Asylum Seekers' Active Partnership Work Group 5 / Kansalais- ja työväenopistojen liitto KOTL.

Huttunen, L. 2002. Kotona, maanpaossa, matkalla. Kodin merkitykset maahanmuuttajien elämänkerroissa. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura.

Hänninen, V. 2000. Sisäinen tarina, elämä ja muutos. Tampere: Tampereen yliopisto, sosiologian ja sosiaalipsykologian laitos.

Hänninen, V. & Valkonen, J. (toim.) 1998. Kunnan tarinoita: Tarinallinen näkökulma kuntoutukseen. Helsinki: Yliopistopaino.

Hölttä, K. & Kamaja, M. 2010. Köykäisesti torjutut. Aamulehti B18 4.11.2010. Tampere: Kustannus Oy Aamulehti / lehtipaino.

Maahanmuuttovirasto, Lehdistötiedotteet 12.10.2010. Oleskelulupaa hakevien määrä kasvussa. Luettu 19.11.2010
<http://www.migri.fi/netcomm/content.asp?article=4057>

Parsons, A. 2010. Lapsen edun toteutuminen turvapaikanhakija- ja pakolaislapsia koskevissa päätöksissä. Porvoo: Vähemmistövaltuutettu.

Piikkilä, T. Youth as Refugees -projektin vetäjä. Haastattelu 29.5.2010. Haastattelija: Autiosaari, S.

Sava, I. 2007. Katsomme, näemmekö? Luovuudesta, taiteesta ja visuaalisesta kulttuurista. Jyväskylä: PS-Kustannus.

Suomen Nuorisoyhteistyö – Allianssi. Kaikki erilaisia, kaikki samanarvoisia - kouluttajakansio. 2010. Vuorovaikutustaidot: Teoriaa. Luettu: 22.11.2010
http://www.alli.fi/tieto/polycult/3_1.html

Tampereen kaupunki, Alaikäisten ryhmä- ja perheryhmäkoti, 2010. Härmälän ryhmä- ja perheryhmäkoti. Luettu 19.11.2010.
<http://www.tampere.fi/perhejasosiaalipalvelut/maahanmuuttajat/ryhmakoti.html>

Youth As Refugees -yhteisötaideprojekti 2010. Info. Luettu 8.9.2010
<http://youthasrefugees.com>

10. LIITTEET

LIITE 1. Suostumuslomake haastatteluun osallistumisesta

OPINNÄYTETYÖ

Suvi Autiosaari

Tampereen ammattikorkeakoulu

Sosiaalialan koulutusohjelma

SUOSTUMUS HAASTATTELUUN

Kuvaus opinnäytetyöstä

Opinnäytteeni tarkoituksena on tutkia, miten Tamkin kuvataideopiskelijoiden ”Nuoruus pakolaisena” -videoprojektissa mukana olleet nuoret ovat kokeneet projektiin osallistumisen.

Haastatteluissa käytetään menetelmänä tarinallista lähestymistapaa. Tarinallinen lähestymistapa tässä tapauksessa tarkoittaa sitä, että haastateltava kertoo tarinan muodossa kokemuksistaan projektista. Tarinasta tehdään tulkintoja ja päätelmiä työtä varten.

Haastattelut koskevat vain videoprojektia, ja niissä on tarkoitus selvittää mm. mikä sai nuoren osallistumaan projektiin, jatkamaan siinä ja miltä projektin loppuminen nuoresta tuntui. Haastatteluissa ei käy ilmi haastateltavan nimi, ikä, kotimaa tai asuinpaikka tai muut tiedot, josta hänet voitaisiin tunnistaa.

Haastattelumateriaali on salaista, ja sitä suojellaan ja käytetään vain opinnäytetyöhön. Opinnäytetyön ollessa valmis, haastattelumateriaali tuhotaan.

Olen lukenut ja ymmärtänyt kuvauksen opinnäytetyöstä. Suostun osallistumaan opinnäytetyöhön liittyviin haastatteluihin.

Paikka ja aika

Osallistujan allekirjoitus

Paikka ja aika

Edustajan allekirjoitus

LIITE 2. Haastattelurunko

Muistele hetkeä, jolloin ensimmäisen kerran kuulit videoprojektista tai tapasit videoprojektilaiset:

- mitä ajattelit silloin? mitä ajattelit projektista?
- miksi kiinnostuit silloin projektista?
- mitä ajattelit videoprojektin vetäjästä?
- missä vaiheessa päätit tarttua projektiin?

Ensimmäinen kuvauskerta:

- miksi osallistuit ja mikä vaikutti osallistumiseen?
  - * kaverit? asuinpaikan henkilökunta? videoprojektin vetäjät?
  - * kannustiko henkilökunta osallistumistasi?
  - * kiinnostiko videotyö jo entuudestaan?

Projektin käyntiin lähteminen:

- mitä teitte ensimmäisillä kuvauskerroilla?
- miltä kuvaaminen tuntui?
- mikä sai sinut jatkamaan projektissa?
- mistä pidit projektissa? mistä et pitänyt?
- mitä opit projektissa?

Toiminta vanhassa ja uudessa asuinpaikassa:

- miten videoprojektiin osallistuminen erosi eri asuinpaikoissa?
- muuttuiko oma suhtautumisesi projektiin muuton seurauksena?
- tuliko projektiin jotain uutta uudesta asuinpaikasta?
- jäitkö kaipaamaan jotain projektiin vanhasta asuinpaikastasi?

Nykyhetki ja tuleva:

- mitä ajattelet nyt videoprojektista?
- mitä ajattelet videoprojektista tulevaisuudessa?